

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra primární pedagogiky

Přechod dítěte z mateřské do základní školy

Autor: Pavla Krucká
Vedoucí diplomové práce: Doc. PaedDr. Radka Wildová, CSc.
Typ studia: prezenční magisterské
Obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ
Rok ukončení diplomové práce: 2009

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vykonala samostatně pod vedením
Doc. PaedDr. Radky Wildové, CSc. V práci jsem použila informační zdroje uvedené
v seznamu.

Praha, březen 2009

Dovoluji si tímto poděkovat Doc. PaedDr. Radce Wildové, CSc. za odborné vedení diplomové práce, všem dětem a pracovníkům škol, ve kterých probíhalo výzkumné šetření. Dále bych ráda poděkovala své rodině i přátelům za trpělivost a pochopení.

Anotace

Předkládaná práce se zaměřuje na téma přechodu dítěte z mateřské do základní školy. Důležitým činitelem, který rozhoduje o nástupu do školy, je školní zralost a připravenost dítěte na školní docházku. Práce zjišťuje, jak jsou školsky zralé děti předškolního a mladšího školního věku. Hlavními metodami výzkumného šetření je výzkumná sonda a pozorování.

Klíčová slova

Dítě

Školní zralost

Mateřská škola

Základní škola

Školní docházka

Anotation

The submitted work is concentrated on the topic of transition the child from the nursery school to the primary school. An important factor which is the main problem of the start to school is a school maturity and preparing for school attendance. The work is finding how children of pre - school - age and younger - school - age are able to work. The main methods of experimental saving are experimental sond and observation.

Key words

child

school maturity

nursary school

primary school

school attendance

OBSAH

ÚVOD.....	8
TEORETICKÁ ČÁST	
1 MATEŘSKÁ ŠKOLA.....	10
1.1 Možnosti výběru mateřské školy.....	12
1.2 Předškolní vzdělávání.....	14
1.3 Vývoj před vstupem do školy.....	19
1.4 Dětské hry.....	22
1.5 Dítě v kolektivu.....	24
1.6 Dětská kresba.....	27
2 VÝVOJOVÉ PŘEDPOKLADY PRO VSTUP DO ŠKOLY.....	29
2.1 Školní zralost.....	30
2.1.1 Datum narození.....	30
2.1.2 Zdravotní stav.....	31
2.1.3 Zralost centrálního nervového systému.....	31
2.1.4 Rozumový vývoj.....	32
2.1.5 Sociální vývoj.....	35
2.1.6 Emocionální vývoj.....	36
2.1.7 Pracovní vývoj.....	36
2.1.8 Fyzický vývoj.....	37
2.2 Diagnostika školní zralosti.....	37
2.3 Vyšetření školní zralosti v pedagogicko - psychologické poradně.....	38
2.4 Školní připravenost.....	39
2.5 Odklad školní docházky.....	40
2.6 Dodatečný odklad.....	42
2.7 Předčasný nástup.....	43
3 VÝBĚR ŠKOLY.....	44
3.1 Běžná škola.....	47
3.1.1 Vzdělávací program Obecná škola.....	47
3.1.2 Vzdělávací program Základní škola.....	48
3.1.3 Vzdělávací program Národní škola.....	48
3.1.4 Vzdělávací program Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.....	49

3.2	Alternativní školy.....	50
3.2.1	Waldorfské školy.....	51
3.2.2	Daltonské školy.....	51
3.2.3	Montessori školy.....	51
3.2.4	Program Zdravá škola.....	52
3.2.5	Program Začít spolu.....	52
3.3	Domácí vzdělávání.....	53
4	ZÁPIS DO ŠKOLY.....	55
4.1	První školní den.....	56
4.2	Školní režim.....	57
4.3	Adaptace ve třídě.....	59
4.4	Domácí příprava do školy.....	59
4.5	Mimoškolní činnost.....	60
4.6	Role učitele.....	61
4.7	Postoj rodiny.....	62
4.8	Spolupráce učitele a rodičů.....	63
5	ADAPTAČNÍ POTÍŽE.....	65
5.1	Obtíže se čtením.....	66
5.2	Obtíže při nácvičce psaní.....	68
5.3	Obtíže v začátcích počítání.....	69
5.4	Obtíže s hyperaktivitou.....	70
5.5	Obtíže s nesoustředěností.....	70
6	DĚTI VE ŠKOLE NEÚSPĚŠNÉ.....	72
6.1	Děti se specifickou poruchou učení.....	72
6.2	Děti méně nadané.....	73
7	DĚTI VELMI NADANÉ.....	75
8	INTEGRACE ŽÁKŮ SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI.....	76
8.1	Integrace dětí se specifickou poruchou učení a chování.....	77
8.2	Integrace dětí s tělesným postižením.....	77
8.3	Integrace dětí s mentálním postižením.....	79
PRAKTICKÁ ČÁST		
9	CÍL.....	81
10	METODY.....	83

11	VLASTNÍ VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	84
11.1	Organizace.....	84
11.2	Zkoumaný vzorek.....	85
11.3	Průběh výzkumného šetření.....	86
11.4	Výsledky výzkumné sondy.....	87
11.4.1	Výzkumné sledování u předškoláků.....	87
11.4.1.1	Zrakové vnímání.....	87
11.4.1.2	Sluchové vnímání.....	88
11.4.1.3	Paměť.....	89
11.4.1.4	Verbální myšlení.....	90
11.4.2.	Výzkumné sledování u žáků 1. třídy.....	97
11.4.2.1	Zrakové vnímání.....	98
11.4.2.2	Sluchové vnímání.....	99
11.4.2.3	Paměť.....	100
11.4.2.4	Verbální myšlení.....	100
11.5	Zápis dětí do 1. třídy.....	107
11.6	Závěry výzkumného šetření.....	109
11.6.1	Závěry výzkumného šetření u předškoláků.....	109
11.6.2	Závěry výzkumného šetření u žáků 1. třídy.....	110
11.6.3	Závěry výzkumného šetření u zápisu.....	111
12	ZÁVĚR.....	112
	Seznam použité literatury.....	114

ÚVOD

Předkládaná práce je zaměřena na přechod dítěte z mateřské do základní školy. Nástup do školy je důležitým mezníkem v životě dítěte a rozhodujícím faktorem je školní zralost, která potvrdí školní připravenost dítěte na školní docházku.

Předmětem práce je tedy zjištění, na jaké úrovni je školní zralost u dětí předškolního věku a dětí na konci 1. třídy. Dále pak zjištění, jak probíhá zápis do 1. třídy a jak jsou děti připraveny na přechod do základní školy.

Teoretická práce je zaměřena na problematiku přechodu dítěte z mateřské do základní školy, především na vývoj před vstupem do školy, školní zralost, výběr základní školy a adaptační potíže.

Získané výsledky mohou posloužit pro snadnější vstup dítěte do základní školy.

TEORETICKÁ ČÁST

1 MATEŘSKÁ ŠKOLA

Mateřská škola je první místo, kde se dítě dostává do styku s dětským kolektivem. Musí zvládnout spoustu věcí, na které doposud nebylo zvyklé. To nejdůležitější je to, že bude trávit několik hodin bez maminky, bude muset poslouchat paní učitelku a sdílet určitý prostor a hračky s ostatními dětmi. Vstup do školky je pro některé děti určitým průlomem v jejich životě, dítě opouští domov a na několik hodin je samo bez podpory rodičů, musí spoléhat samo na sebe.

Dítě je v předškolním věku silně provázáno se svými nejbližšími a ti s ním. To může vytvářet komplikované výchozí situace pro dítě a ztěžovat mu přirozenou orientaci v nových podmínkách. V tomto směru je to náročné období, ve kterém dítě prožívá rozporuplně své touhy současně s nejistotami a obavami a stejně tak je tomu u rodičů. (Košátková, 2008, s.9)

Po několika ránech, kdy děti pláčí a stýská se jim nakonec přijdou chvílky, kdy od rodičů z jejich šatny utečou do herny, zamávají jim z okna a těší se, co pěkného se ten den bude dělat. To by pro rodiče mělo být dobrým znamením, že jejich dítě se pomalu osamostatňuje a začíná se připravovat vstoupit do světa školáka.

Za poslední desetiletí prošly i mateřské školy mnoha změnami. Mnozí rodiče dnešních prvňáčků si ještě budou pamatovat dobu, kdy ve školce bylo vše načasováno, spousta věcí se musela stihnout a vše mělo svůj „správný“, průběh. (Klégrová, 2003, s.40)

V mateřské škole by se dítě mělo naučit spoustu věcí, které pro něj budou velmi důležité a nezbytné pro další vývoj. Bez nich by vstup do školy byl jistě problémový. Z hlediska sociálního by se dítě mělo naučit pozdravit při vstupu a odchodu ze třídy, správně oslovovat děti a paní učitelku, nevyžadovat křikem svou oblíbenou hračku, správně zacházet s hračkami, umět poprosit a poděkovat, vysvětlit a pochopit jednoduchá pravidla hry, neničit zařízení mateřské školy, zvykat si na stanovený režim dne, omluvit se za špatné chování, ukládat hračky na určené místo, vyslovit své přání a

potřebu, pomoci druhým, učit se pracovat v malých skupinkách a při odpočinku nerušit kamaráda.

Velmi důležité jsou hygienické návyky, které by měly být právě v mateřské škole upevňovány, mezi ně patří samostatné a správné mytí rukou, necákat vodu na zem, otírat se do sucha, při mytí nepít vodu, používat svůj ručník, samostatně použít wc, nestrkat se u umyvadla. Zejména u provádění hygieny je důležité dbát na bezpečnost!

Mezi další návyky patří správné stolování. Děti musíme naučit pravidla správného stolování, samostatného používání jídelního příboru, jíst slušně, nepovídat si u jídla, nehoupat se na židličky, poděkovat za přidání, nehrát si s nádobím, správně držet tělo a uklidit po sobě veškeré nádobí.

Důležité je, aby dítě zvládalo samostatně se oblékat, najít svou značku a rozpoznat svoje věci a oblečení, srovnat si oblečení na židličku, umět si zavázat tkaničku a zapínat knoflíky, úmyslně si nešpinit oblečení a umět požádat o pomoc paní učitelku.

Mateřská škola by pro dítě měla být velmi podnětným prostředím, měla by podněcovat soutěživost, vést ke spolupráci, zařazovat hry s náročnějšími pravidly, měla by umožňovat dětem vyjádřit svůj názor, pomáhat ostatním dětem při plnění úkolů, pověřovat děti vedením družstva, rozvíjet kladné charakteristické vlastnosti, učit je samostatnosti, pracovitosti, trpělivosti, pečlivosti, svědomitosti, sebekontroly, sebeovládání a schopnosti reagovat na slovní instrukce, podporovat iniciativu dítěte a vytvářet podmínky k uplatnění, podporovat a rozvíjet úměrnou samostatnost, rozvíjet počátky logického myšlení, zdokonalovat manuální zručnost a dovednost, rozvíjet schopnost hodnotit vlastní chování a podněcovat děti k navozování citových kontaktů.

V současné době je mateřská škola významně orientována na rozvoj osobnosti každého dítěte a na kultivaci vzájemných vztahů mezi dětmi. Nemáme jednotnou školu, a to ani mateřskou. Každá školka připravuje pro svou práci vlastní program, a snaží se vycházet např. z toho, kde se nachází, jaké mají potřeby děti, které do ní přicházejí, čím je může zaujmout a motivovat pro položení základu učít se. (Koťátková, 2008, s.9)

1.1 Možnosti výběru mateřské školy

Když budeme vybírat mateřskou školu pro své dítě nebo se chystat ho do blízké školy přihlásit, měli bychom se zajímat o to, jakým způsobem se v ní pracuje, jaké jsou její cíle a metody práce, prohlédnout si prostředí, mluvit s učitelkami. (Kořátková, 2008, s. 10)

Pro všechny je k dispozici mateřská škola klasického typu, která stále patří mezi nejnavštěvovanější. S otevřením hranic k nám přišly trendy ze zahraničí, které mnohým rodičům daly možnost nechat navštěvovat jejich děti alternativní školy. Alternativní školy vychází z myšlenky pozitivních změn ve školství prostřednictvím vnitřní školské reformy, dále vychází z obecného pochopení myšlení a jednání vůči přírodě, způsobu života, chápání politiky a náboženství. Mezi nejznámější typy patří MS Montessori, Zdravá MS a program Začít spolu.

> Zdravá mateřská škola

Přívlastek zdravá mateřská škola je cíl, k němuž by jednou měla směřovat každá škola, jde o podporu zdravého životního stylu.

Základními principy školy tohoto typu je individuální přístup, integrované učení hrou, plánování a účast rodiny. Právě individualizace umožňuje každému dítěti stanovit individuální plán, plán práce, který dítěti nejvíce vyhovuje a je pro něj nejefektivnější. Kladen je důraz na práci v malých skupinkách, proto se v těchto mateřských školách pracuje v centrech, děti mají možnost zvolit si centrum, ve kterém chtějí pracovat, může to být např. centrum domácnost, kostky, manipulační a stolní hry, knihy a písmena, pokusy a objevy, písek a voda, dílny, dramatické hry, zahradničení, prolézačka a houpačky.

Tato centra umožňují integrované učení a modifikují skupiny dětí podle zájmu.

Zdravá mateřská škola se řídí těmito zásadami:

- Chápe pohodu jako subjektivní pocit zdraví.
- Uspokojuje a respektuje každodenní potřeby dítěte.

- Vytváří prostor, čas a prostředky pro spontánní hru.
- Ochraňuje a posiluje organismus dítěte.
- Pečuje o zdravou výživu, která ovlivňuje tělesnou a duševní pohodu.
- Respektuje a podporuje charakteristický duševní vývoj dítěte.
- Vytváří sociální klima na základě důvěry, úcty, empatie a solidarity.
- Stanovuje a dodržuje pravidla uspořádání života a dne zabezpečující rytmický řád.
- Vytváří vstřícné, estetické, podnětné a hygienicky nezávadné prostředí.
- Vychází z obecného cíle výchovy ke zdraví
- Volí takové způsoby výchovy ke zdraví, které jsou pro dítě přirozené.

Zdravá mateřská škola si klade za cíl přispívat k tvorbě podmínek pro tělesnou, duševní a společenskou pohodu dítěte po dobu jeho pobytu v mateřské škole a přispívat k výchově předškolního dítěte ke zdravému životnímu stylu, který je naplněn vhodnými dovednostmi a návyky a odolností vůči stresům a škodlivým vlivům. (Kořátková, 2008, s. 179)

> Program Začít spolu

Tento program je v zahraničí označován jako program Step by Step. Umožňuje každému učiteli přizpůsobit didaktický systém kultury, zvykům a tradicím dané země, jejich vzdělávacímu systému a potřebám dětí. Začít spolu je program, který rozvíjí rysy osobnosti (představivost, tvořivost, kritické myšlení, rozpoznání problémů a jejich řešení, umění si vybírat, nést zodpovědnost za svou volbu, přijímat změny), buduje základy postojů, znalostí a dovedností. Také v tomto programu je zdůrazňován individuální přístup, partnerství školy a rodiny.

> Mateřská škola Montessori

Zakladatelkou je Marie Montessori (1870 -1952). Jde o hnutí nové výchovy, základním rysem je spontánní činnost dětí, spontánní zájem děti vede k soustředěnosti, důraz je kladen na rozvoj schopností, nikoliv na množství poznatků. Cílem je samostatně poznatky získávat, důraz je dále kladen na individualizaci a diferenciaci, vše vzhledem

k zvláštnostem dítěte. Základem je pedocentrismus, tedy dítě je středem pozornosti. Výchova vychází ze zájmu a zvědavosti dítěte, učitel mu jen nabízí různá prostředí. Fenomémem Montessori (schopností dítěte koncentrovat pozornost relativně dlouhou dobu na jednu činnost) se u nás zabývá Karel Rýdl.

Montessori se detailně věnovala také praktické vybavenosti a navrhla pomůcky, které dovolují dítěti pracovat podle aktuální úrovně svého rozvoje. Teorii i praktické postupy ověřovala pozorováním a výzkumnými experimenty, ve kterých se opírala o poznatky biologie, antropologie a experimentální psychologii. (Kořátková, 2008, s.170)

1.2 Předškolní vzdělávání

Podmínky předškolního vzdělávání jsou stanoveny zákonem a vyhláškami MSMT. Ty stanovují:

- > věcné podmínky (dostatečně velké prostory, hygienické zařízení, vybavení hračkami, estetičnost, nezávadnost, bezpečnost, umístění pomůcek, uspořádání hřiště a zahrady, bezpečnostní a hygienické normy)
- > životosprávu (pitný režim, plnohodnotná strava, pravidelný režim, dostatek pohybu, pobyt na vzduchu, individuální potřeby dětí, učitel je vzorem)
- > psychosomatické podmínky (pocity bezpečí a spokojenosti, postupná adaptace nově přichozícího dítěte, respektování potřeb dítěte, rovnocenné postavení dětí, vyhýbání se negativním slovním komentářům, vztah dětí a rodičů, srozumitelnost pokynů, pedagogický styl)
- > organizaci (školní řád, plnění výchovně vzdělávacích cílů, zázemí, individuálně adaptační režim, vyváženost činností, plánování vychází ze zájmů a potřeb dítěte, počet dětí, čas pro spontánní hru)
- > řízení mateřské školy (jasně vymezená pravidla, komunikační a informační systém, osobnost učitelky, spolupráce s rodiči, zpětná vazba, výchovně vzdělávací program, spolupráce s dalšími orgány státní správy)

- > personální a pedagogické zajištění (odbornost pedagogů, stabilita pedagogického sboru, vzdělávání pedagogů, profesionalita, speciální služby zajišťovány odborníky)
- > spoluúčast rodičů (vztahy mezi pedagogy a rodiči, sledování individuálních potřeb dítěte, spoluúčast rodičů na dění se v MŠ, informovanost rodičů o dítěti, ochrana soukromí rodiny pedagogy, spolupráce v rámci osvěty ve vzdělávání a výchově).

Od roku 2002 se ověřoval a od 2004 je v platnosti Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Tím se mateřské školy staly oficiálně součástí vzdělávacího systému a mají svůj vzdělávací program stejně jako další jednotlivé stupně škol od základních po školy střední. Aby nebyl tento materiál pouze formální, mají všechny školy za povinnost vypracovat si svůj školní vzdělávací program a vycházet v něm z principů rámcového programu. (Kotátková, 2008, s.129)

Hlavními cíli RVP PV je

- 1) rozvoj dítěte a jeho schopnosti učení - předpokladem je tělesný rozvoj a zdraví, osobní spokojenost, motivace dítěte, rozvoj učení, rozvoj řeči, schopností a dovedností
- 2) osvojení si základů hodnot, na kterých je založena naše společnost - předpokladem je dětem umožnit poznávat hodnoty jako je svoboda projevu, rovnost všech lidí, solidarita se slabšími, péče o druhé, nedotknutelnost lidských práv
- 3) získat osobní samostatnost, schopnost projevovat se jako samostatná osobnost - předpokladem je rozvíjet sebe sama, vést dítě k zájmu podílet se na společném životě, vést k poznání, že může jednat svobodně

Obsahem vzdělávání předškolních dětí je 5 oblastí, jež jsou vzájemně propojeny, tvoří interakci vzájemných vztahů, vztahů k sobě samému, druhým lidem a k okolnímu světu.

Jde o následující oblasti:

> dítě a jeho tělo

Tento okruh směřuje v širším kontextu do oblasti biologické a měl by naplňovat potřeby fyziologického rozvoje dětského organismu s potřebou pohybu a aktivity, vést ke správnému rozvoji tělesných a pohybových funkcí, zdatnosti, motorických dovedností a koordinace. (Kořátková, 2008, s.131)

Cílem je stimulovat a podporovat růst, fyzickou pohodu, tělesnou zdatnost, zdravotní kulturu, pohybovou kulturu, pohybové dovednosti, učit děti zdravým životním návykům.

Činnosti, které k tomu směřují, jsou lokomoční, manipulační, zdravotně zaměřené, hry psychomotorické a smyslové, konstruktivní a grafické, hudební a hudebně pohybové hry, jednoduché pracovní a sebeobslužné činnosti, poznávací hry, situace, které přispívají k osvojování návyků zdravého životního stylu.

Očekávanými kompetencemi je koordinace lokomoce, sladění pohybu s hudbou, zvládnutí jednoduché obsluhy a pracovních úkonů, automatický úklid, prostorová orientace, pohybové dovednosti, koordinace ruky a oka.

> dítě a jeho psychika

Tento vzdělávací okruh směřuje do oblasti psychologické, do podpory maximálně dobrého rozvoje všech psychických funkcí (vnímání, myšlení, soustředění, paměť, city, učení, tvořivost a vůle). (Kořátková, 2008, s.132)

Cílem je podporovat duševní pohodu a odolnost, rozvoj intelektu, poznávacích procesů, funkcí, cílů, sebevyjádření, stimulování a osvojování vzdělávacích dovedností. Tato oblast zahrnuje ještě tři podoblasti:

a) jazyk a řeč

Cílem je rozvoj komunikačních dovedností a kultivovaného projevu, rozvoj řečových schopností, rozvoj jazykových dovedností.

Činnosti jsou například artikulační hry, dále hry řečové, sluchové, rytmické, hádanky, hry se slovy, vokální činnosti, dramatizace, recitace, zpěv, přednes, komentování zážitků.

Očekávanými kompetencemi je správná výslovnost, tempo, intonace, samostatné vyjadřování myšlenek, naučit se z paměti text, vypravování pohádky, chápat vtip, tvořit tým, dostatek slovní zásoby.

b) poznávací schopnosti

Cílem je rozvoj, zpřesňování a kultivace vnímání, paměti, myšlení, rozvoj tvořivosti, posilování přirozených poznávacích citů, vést k logickému myšlení, vytvářet základy pro práci s informacemi.

Činnosti jsou například námětové hry, hry na procvičení paměti, přímé pozorování přírodních, kulturních a technických jevů, operace s předměty.

Mezi kompetence řadíme vnímání všemi smysly, udržení soustředěnosti, pojmenování toho, co dítě obklopuje, přemýšlet, vyjádřit o čem přemýšlí, poznávat a postupovat podle instrukcí.

c) sebepojetí, city a vůle

Cílem je rozvoj pozitivních citů dítěte ve vztahu k sobě samému, schopnost vyjádřit své pocity, dojmy, prožitky, rozvoj a kultivace mravního a estetického vnímání, cítění a prožívání.

Mezi činnosti zařadíme vstřícnou a citlivou komunikaci, sympatické prostředí, práce přinášející radost, podpora důvěry dítěte, posilování vůle, společné akce.

Kompetencemi by měla být schopnost odloučit se na určitou dobu od rodičů, vyjadřovat své názory, být samostatný, rozhodovat se, být zodpovědný za své chování, být asertivní, poslouchat a plnit pokyny, zorganizovat hru, prožívat a projevovat co cítí, ovládat své afektivní chování, zachytit a vyjádřit své prožitky.

> dítě a společnost

Zaměřuje práci učitele do oblasti sociálně kulturní s poznáváním života lidí ve společenství s určitými pravidly soužití a vytvářenými hodnotami v oblasti kultury a

umění. Pomoci nacházet dítěti své místo v širší společnosti, osvojit si potřebné sociokulturní návyky a orientovat se v tradicích společnosti. (Kořátková, 2008, s.135)

Cílem je rozvoj základních kulturně společenských postojů, návyků a dovedností, rozvoj schopnosti žít ve společenství ostatních lidí, přizpůsobit se spolupráci, spolupodílet se, vnímat a přijímat základní hodnoty, rozvíjet kulturně estetické dovednosti produktivní a receptivní.

Mezi činnosti můžeme zařadit kulturní a mravní výchovu, pochopení hodnoty práce, vytváření modelových situací, vytváření různorodých her, konstruktivní hry, pohybové hry, hudební a výtvarná výchova.

Dítě by mělo kompetentně uplatňovat základní společenské návyky, pochopit, že každý má svou roli, podle které se musí chovat, respektovat rozdílné vlastnosti, spoluvytvářet prostředí pohody, přijímat autoritu, řídit se pravidly, chovat se slušně, nebát se vyjadřovat.

> dítě a svět

Tento okruh se zaměřuje na enviromentální oblast a působení na dítě v kontextu elementárního povědomí o světě a jeho základním fungování, o vlivu člověka na životní prostředí. Hledání možnosti, jak se podílet na utváření základů pro odpovědný vztah k nejbližšímu okolí a přírodě. (Kořátková, 2008, s.137)

Cílem je vytvářet vztah k místu a prostředí, kde žije, osvojit si jednoduché poznatky o světě, pochopit, jak mohu chránit životní prostředí, vážit si života ve všech jeho formách, naučit se pečovat o životní prostředí.

Mezi činnosti zařadíme pozorování a sledování skutečných objektů, ekohry, experimenty, práci s literárními texty, diskuze, objevy, vyprávění, vést děti k bezpečnosti. Děti by měly mít osvojené poznatky o sobě a o rodině.

> dítě a ten druhý

Tento okruh se zaměřuje na podporu utváření vztahů k jiným dětem a dospělým, na posílení, kultivaci a zkvalitnění komunikace a dalších sociálních dovedností. (Kořátková, 2008, s.134)

Cílem je rozvoj schopností a dovedností důležitých pro rozvíjení vztahů dítěte k druhým lidem, posilování prosociálního chování, rozvoj interaktivních a komunikativních dovedností, ochrana osobního života.

Mezi činnosti zařadíme dostatek pozitivních příkladů, verbální a neverbální komunikace, interaktivní hry, kooperace ve dvojicích a skupinách, povídání podporující přátelství.

Základními kompetencemi je kontakt s lidmi, komunikace bez zábran, uvědomování si svých práv, uplatňovat své individuální potřeby, vnímat potřeby druhého, bránit se projevům násilí.

Jak je vidět, musí toho předškolák zvládnout obrovské množství, aby byl schopen zařadit se do dětského kolektivu, plnil požadavky učitelek a postupoval tak dále ve svém vývoji.

1.3 Vývoj před vstupem do školy

Předškolní věk je etapa od tří do šesti let, vývojovými mezníky je na začátku dokončení základního pohybového vývoje a rozvoj sebeuvědomění, na konci první strukturální přeměna a vstup do školy. Změny, které v průběhu etapy nastávají, nejsou již tak náhlé a zjevné jako dříve, vývoj je plynulejší a spočívá především ve větší diferenciaci uvnitř jednotlivých oblastí dětské psychiky. (Trpišovská, 2004, s.31)

y Tělesný vývoj

V tomto období dochází ke změně tělesné stavby. Dítě ztrácí svou charakteristickou baculatost a zaoblenost, vyvíjí se do výšky a samozřejmě přibývá i jeho hmotnost.

Velké množství pohybu má za důsledek rozvoj svalstva a kostry dítěte. Výrazně se začíná odlišovat hrudník, který je plošší. Pokračuje osifikace kostry, kosti ještě nejsou dostatečně pevné a tvrdé, stále jsou měkčí a pružnější než má dospělý člověk. Má to ale svou výhodu, při pádech dětí nedochází tak často ke zlomeninám.

Dochází také k výměně chrupu, mléčné zuby jsou postupně nahrazeny chrupem stálým, pro toto období je charakteristický částečně bezzubý úsměv dětí. Postupně se zlepšuje koordinace hrubé motoriky, zlepšuje se rovnováha, děti jsou schopné dělat i složitější pohyby. Rozvíjí se především jemná motorika, velmi jemnou svalovou koordinaci vyžadují pohyby drobného svalstva prstů. Díky tomuto rozvoji jsou schopné děti udržet v ruce tužku, nůžky, kreslí, stříhají, lepí, modelují, skládají, obratně zacházejí s hračkami, kostkami a ostatními drobnými předměty.

Děti jsou schopné zvládat základní sebeobslužné a pracovní činnosti jako je zalévání květin, utírání nádobí apod. Vývoj jemné motoriky má svůj vliv na vývoj mluvidel a očí, dítě je schopné vědomě ovládat svá mluvidla, díky čemuž je vedeno ke správné výslovnosti. Důležitý je také pohyb očí, který dozrává právě kolem šestého roku. Dobrá koordinace je důležitá pro pozdější nácvik čtení.

V tomto věku také dochází k vyhranění lateralit rukou, dítě tak dává při kreslení přednost pravé nebo levé ruce. Některé preferují jen jednu ruku, jiné ruce střídají. Je důležité nakonec zvolit jednu ruku, která je šikovnější, většinou si dítě spontánně vybere.

^ Kognitivní vývoj

K zásadním změnám dochází především u vnímání a myšlení. Vnímání u batolat je ovlivňováno hlavně city, předškolák se od citů odděluje. Věci nevnímá jako celek, ale pozoruje detaily. Rozvíjí se jeho funkce zrakového a sluchového vnímání, dítě dokáže rozlišit začáteční a koncovou hlásku. Bezpečně rozlišuje geometrické tvary, které dokáže i samo překreslit.

Dítě má tendenci přeceňovat určitý prostor co do velikosti, nevnímá ještě hloubku. Proto i obrázky nakreslené perspektivně vnímá jako plošné, dvourozměrné. Postupně dospívá k rozlišování pojmů blízkost - vzdálenost, vně - uvnitř, uzavřený - otevřený, ale myslet v geometrických a prostorových rozměrech je schopno až později. (Trpišovská, 2004, s.32)

Dítě je schopné logicky myslet, začíná používat slova větší - menší, více - méně. Zvládá třídit předměty podle určitých kategorií. Je to tím, že se zdokonaluje práce mozkové kůry a všech poznávacích procesů. Pro rozvoj myšlení je důležitý dostatek smyslových údajů a podnětů, díky kterým jsou pro něj věci názornější a konkrétnější. V myšlení chybí propojenost, komplexnost. Velmi často bývá jeho myšlení egocentrické, upravuje si realitu tak, aby pro něj byla srozumitelná.

U tvoření pojmů dochází buď k zužování (např. maminka je jenom jedna) nebo rozšiřování (každý, kdo má uniformu, je voják). Dítě má ještě sklon zobecňovat, vyvozuje předčasné závěry (např. známá lékařka má brýle - každá žena, která má brýle, je lékařka). S rozvojem myšlení úzce souvisí řeč.

Řeč má význam tehdy, pokud ji může spojit se smyslovými zkušenostmi, bez řeči by nebylo možné dosáhnout vyšší úrovně myšlení. V předškolním období dochází k prudkému vývoji řeči, před vstupem do školy je třeba řeči dát formu a obsah, aby skutečně sloužila jako prostředek dorozumívání a komunikace. Dítě používá egocentrickou řeč, tzn. dítě mluví samo pro sebe, nepotřebuje posluchače, vyjadřuje tím své pocity, řídí tím tak svou aktivitu. Později tato egocentrická řeč přechází v řeč vnitřní.

Paměť je většinou mechanická, dítě si věci zapamatovává podle barvy, tvaru, zvuku. Dětem ještě stále unikají vnitřní souvislosti, které nevidí a protože vidí pouze vnější znaky, je jeho paměť mechanická. Logickou paměť můžeme rozvíjet předkládáním materiálů, které budou pro jeho chápání přiměřené. V tomto období roste rozsah paměti a také se rozvíjí trvalost paměti, proto jsou hojně využívány jazykové kurzy pro nejmenší.

Fantazie je v tomto věku velmi živá. Projevuje se především ve hrách, v zálibě v pohádkách, v konfabulacích, které se mylně považují za lhavost, a v celkové koncepci okolního světa. Přes velké pokroky v poznávání zůstává dítěti v okolním světě hodně nevysvětlitelného. (Trpišovská, 2004, s.33)

> Emocionální a sociální vývoj

S velkou převahou vítězí pozitivní pocity jako radost, láska, veselost, které předškoláci dávají najevo. Pokud dítě svoje city změní, může to být náznak nemoci nebo nějakého osobního trápení. Začínají se vyhraňovat city intelektuální, estetické a mravní. Dítě má touhu a potřebu se společensky stýkat především s dospělými, kteří jsou zdrojem informací, rad, poučení a bezpečí. Vztahy k vrstevníkům jsou málo rozvinuty.

Dítě postupně navazuje kontakty, začíná vrstevníky vyhledávat a zapojovat se do hry. První přátelské vztahy jsou velmi labilní, snadno vznikají a lehce se rozpadají. Většinou jsou založeny jen na prostorové blízkosti. (Trpišovská, 2004, s. 34)

Dítě je v tomto věku schopno podřídit se autoritě, která jeho činnost řídí. Pro jeho vstup do školy je důležité orientovat se v základních sociálních vztazích, je schopné odložit svoje přání, kontroluje své citové pohnutky. Postupně odchází od čistě hravé činnosti k plnění určitých úkolů. Za jejich správné splnění je čeká pochvala a odměna.

1.4 Dětské hry

Hraje nezpochybnitelnou součástí předškolního a mladšího školního věku, kdy je rodiči i učiteli oceňována a respektována. Pro děti tohoto věku je přirozenou součástí života a základní potřebou, která by měla být naplňována v plné intenzitě. Díky volným hrám děti přichází na fungování okolního světa.

Hra je pro dítě v předškolním věku nejdůležitější činností, asi jako pro dospělé jeho práce. Hra dítěti zprostředkovává poznávání světa, skutečnosti, učí se spolupráci,

podřizování pravidlům, respektování ostatních dětí i dospělých, přináší nejen radost z úspěchu, ale učí je i prohrávat, nést neúspěch. (Žáčková, 2007, s.8)

Hra bývá používána často jako metoda pedagogické práce, která pomáhá naplnit výchovně vzdělávací cíle. Rodiče si ale mnohdy neuvědomují samotný význam a přínos hry. Domnívají se, že si pouze hrají. Hra ale nemusí mít význam pouze motivační či výchovně vzdělávací. Pro plnější uspokojení ze hry jsou nabízeny kvalitní a podnětné hračky. U starších školáků bývá hra někdy vnímána jako ztráta času. To vede k tomu, že se jim okolí snaží nabídnout aktivity jiného typu, které jsou z pohledu dospělého mnohem důležitější.

Volná hra nabízí prozkoumat všechno, s čím se dítě postupně setkává. Jsou prostorem pro využití vlastního myšlení, zkušeností, dovedností k tomu, jak řešit, poznávat a dávat věcem vlastní tvar a přitom dělat chyby a hledat jejich nápravu. Ve volné hře se dítě může plně seberealizovat, navazovat kontakty, má prostor pro své nápady, relaxaci, radost. Má možnost očistit se od obav a nejistot.

Dětem bychom měli nabídnout dostatečně velký prostor a množství hraček, respektovat jejich hru a být vůči ní vstřícní. Děti by měly mít možnost rozhodovat se samy, tzn. volit si pomůcky, místo, spoluhráče a námět. Pokud do hry budeme zasahovat, tak pouze v případě určitých projevů nesnášenlivosti (destrukce hraček s lidským výrazem, naschvály, ohrožující chování) nebo pokud budeme hrou provázet.

Některé hry, aniž by něco ztrácely ze své volnosti a tvořivé fantazie, velmi dobře cvičí jednotlivé oblasti důležité pro školní zralost. Především oblast sociální, emocionální a pracovní zralost. Týká se to například her se sociálními rolemi. (Klégrová, 2003, s.28)

Některé hry vyžadují dodržování určitých pravidel. Děti se například musí střídat, musí dodržovat určité hranice. Pravidla se postupně stávají jasnější, pevnější a strukturovanější, jejich případné nedodržení vyřadí dítě ze hry. Dítě se učí pravidla dodržovat, cvičí tím vzájemnou komunikaci s dětmi a učitelem, učí se jednat sám za

sebe, ale zároveň brát ohled na druhé. Učí se podřizovat autoritě, začleňovat se do kolektivu a hlavně se vyrovnávat s úspěchem a neúspěchem.

Mezi další typy her patří ty, které cvičí tělesnou obratnost a zdatnost, hrubou a jemnou motoriku, a to jsou hry sportovní a pohybové. Ty posilují pohotovost, rychlost pohybu, koordinaci a rovnováhu. Pro cvičení jemné motoriky je vhodné vystřihování, navlékání korálků a vybarvování.

Ve hrách si děti cvičí i slovní pohotovost, řeč a paměť. K tomu se využívají básničky, písničky, hádanky a hry jako tichá pošta, hádání slov a věcí. Zrakovou paměť velmi dobře cvičí pexeso; puzzle a jiné skládačky zase podporují tvarovou a obrazovou představivost dítěte.

V dřívějších dobách mezi dětské oblíbené hry patřily kuličky, které byly nejlepší hrou pro cvičení jemné motoriky. Stejně tak je tomu u hraní školky s míčem nebo skákání přes švihadlo, které necvičily pouze obratnost, ale zejména procesy počítání a řazení, koordinaci pohybu, zraku, hmatu, pozornosti a vytrvalosti.

V současné době se velmi rozmohly počítače a počítačové hry, u kterých děti tráví více času než je zdravo. I když některé hry cvičí pozornost, pohotovost a vytrvalost, je třeba, aby se nestaly jedinou a každodenní zábavou dítěte. S módními vlivy se ale nedá nic dělat, dětem se hry vnutit nedají, hra by dítě měla bavit. A pokud si s nimi zahrají i rodiče, i oni by měli mít ze hry s dítětem potěšení.

1.5 Dítě v kolektivu

V pátém a šestém roce je dítě otevřeno lidem - dospělým i vrstevníkům. Velmi věří svým rodičům, prožívá s nimi jistotu a bezpečí, dokáže intuitivně i z reálného obsahu řeči vyhodnocovat reakce druhých ve vztahu k sobě i ke svým stále bohatším zájmům. Dokáže mít láskyplný vztah i k dalším lidem, které ve svém okolí poznalo, např. k učitelce a vyhledává bližší kamarádské vztahy. (Kořátková, 2008, s.48)

V předškolním věku se začínají utvářet první přátelské vztahy. Tyto vztahy jsou někdy krátkodobé, ale za to pro dítě velmi významné. Kamarádi ve školce jsou pro něj důležití, cítí se spokojeno a může si tak naplno užívat her. Nepřítomnost takového kamaráda se projevuje lítostí a uzavřeností. Proto má pro dítě navazování vztahů hluboký smysl. Kamarád pro něj začíná mít větší hodnotu než hračka a největším trestem je slyšet to, že si s ním děti nechtějí hrát.

Spolupráce ve skupině není snadná, dítě v předškolním období získává sociální dovednosti, jak něco vysvětlit, jak přistoupit na kompromis, jak druhé přesvědčit a zažívat radost ze společné hry. Některé děti si partnera ke hře najdou za každou cenu. Jiné děti však partnera nepotřebují, jsou to i jedinci, kteří tráví svůj volný čas u počítače a televize a v rodině nemají sourozence.

Soutěživost se objevuje až tehdy, kdy je dítě schopno odhlédnout od sebe k druhým a srovnávat je se sebou. Snaha vyrovnat se ostatním, zaujmout, být lepší, mít něco zajímavějšího, ze začíná projevovat právě kolem pátého roku a má v dalších letech tendenci posilovat. (Kotátková, 2008, s.49)

U dětí se také objevuje žárlivost, která má podobu majetnického pudu k tomu, s kým chce být jedinec v úzkém kontaktu. Je známé, že sourozenecký vztah produkuje určitou míru žárlivosti. Dítě má spiklenecký vztah s jedním z rodičů a to může vést k žárlivému střežení tohoto rodiče vůči všem ostatním. Rodiče to samozřejmě těší, ale pro život dítěte to není dobrý vklad. Tento majetnický vztah vůči někomu se bude opakovat a může mít pokračování i v dalších životních vazbách. Mezi sourozenci je žárlivost běžná, proto je důležité mít jakousi rovnováhu spravedlivého jednání ve výchově.

Při narození sourozence dochází rodina k rozhodnutí dát dítě do mateřské školy. Dítě to ale vnímá jako odsunutí na druhou kolej a svou žárlivost vůči sourozenci či matce tak může dojít do stádia emoční poruchy vyznačující se sourozeneckou rivalitou. Ta se vyznačuje nadměrným soupeřením o pozornost a lásku rodičů, otevřeným

nepřátelstvím vůči novému sourozenci nebo ztrátou již nabytých dovedností. Dalšími projevy můžou být neposlušnost, výbuchy vzteku nebo poruchy spánku. Proto je dobré dát dítě do mateřské školy dříve než se narodí mladší sourozenec.

Dítě je dobrým pozorovatelem svého okolí. Vnímá reakce vůči němu a dokáže číst jak z neverbálního projevu ostatních, tak i z obsahu sdělení, které se týká jeho chování a dovedností. Tato hodnocení pomáhají vytvářet sebehodnocení a sebedůvěru dítěte. Jednostranné hodnocení může dítě trvale ovlivnit. Naše názory formují povahu, osobnost, výkonnost a také životní osud dítěte. Proto není lhostejné, jak dítě hodnotíme, zda jej přijímáme s láskou a porozuměním, jak s ním hovoříme. To vše se totiž odráží do jeho současného a budoucího sebepojetí.

Ne všechny děti ale přijímají začlenění do kolektivu právě nejlépe. Objevují se i případy, kdy děti mají rysy výrazné stydlivosti a společenské odtaživosti. Je třeba ale odlišit stydlivost a introverzi. Introvertní dítě dává přednost samotě před společností a nemívá strach z mezilidských kontaktů jako stydliví jedinci. Stydlivé děti budou mít problém navazovat mezilidské vztahy, proto je důležité být jim oporou a přijímat je takové, jaké jsou. Obavy a strach mohou mít také podobu fantazijních představ. Stejně tak mohou mít děti obavy z odloučení nebo ze selhání. Dítě je pak v neustálém napětí, nedokáže se uvolnit a bezstarostně projevovat.

V předškolním věku se buduje celý základ psychiky, rozvíjí se osobnost člověka a vytváří se podmínky pro stabilitu a vyrovnanost. Mohou se ale objevit určité situace ohrožující dítě, které budou tento vývoj deformovat. Jedná se o traumata a otřesy (dítě nedokáže určité prožitky vnitřně přijmout a pochopit), bloky a bariéry (dítě ztrácí zábranu si věřit, o něco se pokusit), strádání (dítě nemá dostatek podnětů v pravý čas a ve vhodné formě) a fascinování nevhodnými vzory (dítě se upne na chování, které je odchýlné od běžné normy).

Sami dospělí však mohou, a nejčastěji i jsou, zrodem ohrožení vývoje dítěte tím, že jsou lhostejní k jeho potřebám, svým jednáním vytvářejí překážky pro jeho rozvoj,

nejsou schopni podněcovat dítě k přirozenému poznávání, nebo jsou mu dokonce negativním vzorem, z jehož vlivu se bude dítě těžce dostávat. (Kořátková, 2008, s.58)

1.6 Dětská kresba

Kresba v předškolním věku dítěte představuje základní prostředek k vyjadřování myšlenek, citů a přání. Kresba předškolního dítěte je obohacená o detaily, je propracovanější a je tedy určitým odrazem vývojové vyspělosti dítěte, používá se jako jeden z ukazatelů školní zralosti.

Dětská kresba není jen výsledkem smyslového vnímání a techniky zobrazování, ale výrazem postoje dítěte ke světu. Dítě totiž kreslí z představy, takže v jeho výtvorech je obsaženo i to, co nelze vidět, nebo co vůbec ve skutečnosti není, ale dítě by to tam chtělo mít. (Trpišovská, 2004, s.35)

Kresba nevystihuje prostor, je transparentní (dítě využívá rentgenového vidění, kdy je při kresbě domu vidět dovnitř přes zeď), využívá všech úhlů pohledu. Uspořádání prvků kresby neodpovídá realitě, ale významu, který jim dítě přikládá. Obsahem kresby je nejčastěji lidská postava, zvířata, květiny, lidé, domy, auta apod. Ve školním věku se dítě pokouší o zachycení reality. Tím končí období spontánní kresby, protože se zvyšuje kritičnost k vlastnímu dílu.

Ke zjištění vývojové úrovně dítěte se používá kresba postavy. Dítě kreslí, co o člověku ví, to co na něm považuje za důležité. I kresba lidské postavy prochází vývojem. Kolem pátého roku bývá trup často jako ovál nebo kruh. Hlava bývá přímo spojena s trupem, nohy jsou daleko od sebe. Tělesné proporce nejsou v souladu se skutečností.

V šesti letech přibývá detailů. Postava získává všechny znaky lidského těla a dítě odlišně kreslí postavu muže a postavu ženy. V sedmém roce dítě zpřesňuje proporce, podrobněji prokresluje obličej, přidává detaily na těle a oblečení. Dokáže dobře

odhadnout proporce jednotlivé části těla, i počet prstů je již správný. Kresba má syntetické prvky, krk a ramena či tělo a nohy jsou nakreslené vcelku.

Každé dítě je i v kresbě lidské postavy originální, klade důraz a význam na jiné části těla než jeho spolužák. Dívky pečlivě prokreslují oděvy, objevují se zdobné detaily, postavy mají výrazné oči a drobné ruce. U chlapců jde zejména o široká ramena, delší nohy a ruce. A přidány jsou i detaily, které zdůrazňují mužnost.

Dítě je schopné kreslit podle představ, ale dokáže napodobovat předkreslené tvary, zejména jednoduché geometrické tvary. Před vstupem do školy je koordinace ruky a oka tak vyspělá, že dítě dokáže částečně napodobit tvary psacích písmen nebo číslic.

Technika je samozřejmě důležitá, ale nejméně stejně důležitý je její obsah. Některé děti kreslí bez zábran, cokoli je napadne, jiné jen některé náměty, jsou i děti, které nekreslí rády, a omezují se spíš na vybarvování předloh. (Kutálková, 2005, s.124)

2 VÝVOJOVÉ PŘEDPOKLADY PRO VSTUP DO ŠKOLY

Vstup do školy bývá charakterizován jako významný mezník v životě dítěte, který předpokládá určitou úroveň rozvoje dítěte po stránce fyzické i psychické, neboť vstupem do školy se zásadně mění celkový způsob života dítěte. (Trpišovská, 2004, s.37)

> Tělesné předpoklady

Tělesným předpokladem pro vstup do školy je dosažení úrovně tělesného vývoje, aby bylo dítě schopno každodenní návštěvy školy. Znamená to tedy určitou výšku, hmotnost, stav vývinu kostry (např. osifikace zápěstí) a svalstva. Předpokládáno je ukončení první strukturální přeměny, kdy dítě ztrácí tělesné tvary typické pro malé dítě. Jejich tělo se vytahuje, hlava roste pomaleji než končetiny a tělo dítěte se více podobá dospělému.

> Intelektuální vývoj

U dítěte se očekává, že bude mít zájem o nové poznatky, bude schopno soustředěné pozornosti a omezí svoji živelnost a hravost. Pro výuku a psaní se předpokládá percepční zralost, pro pojmové učení analytické myšlení. Dítě by do školy mělo přicházet s určitou zásobou poznatků, které se naučilo v mateřské škole a z kterých poté výuka vychází (např. poznatky o rodině, času, prostoru apod.). Velmi důležitá je úroveň jazykového projevu. Dítě by mělo být samo schopno vyjádřit svá přání a poznatky, to předpokládá dostatečnou slovní zásobu a správnost vyslovování.

> Emocionální a sociální vývoj

Dítě musí být schopno přijmout roli žáka. Musí plnit pokyny authority, plnit školní povinnosti, spolupracovat, navazovat kontakty a mít potřebu se stýkat s dalšími dětmi. Dítě má při vstupu do školy chápat a respektovat základní hodnoty a normy sociálního chování, kterému se učí v rodině.

2.1 Školní zralost

Termín školní zralost je zásadní pro vstup dítěte do školy. Školní zralost chápeme jako způsobilost dítěte začlenit se do školního vyučování. Vychází se při tom ze stavu jeho psychických, fyzických a mentálních předpokladů. Tyto předpoklady jsou závislé na mnoha činitelích, které ovlivňují psychický a fyzický vývoj dítěte. Jedná se o faktory organické (genetické, vývojové, zdravotní) a psychické (podnětnost prostředí, citová atmosféra, vlastní psychická aktivita, systematická výchova a učení). Dítě by tak mělo být schopno nastoupit do školy, mělo by být přiměřeně úspěšné a schopné se přizpůsobit. Školní zralost se ale dotýká oblastí, které jsou důležité pro školní výuku.

Pro hrubý odhad školní zralosti se někdy používala spíš historicky zajímavá tzv. filipínská míra. Podle ní je dítě zralé pro školu tehdy, dosáhne-li si rukou přes hlavu na ucho na opačné straně. (Budíková, 2004, s.37)

Příčiny školní nezralosti lze obecně rozdělit do pěti kategorií:

1. Nedostatky v somatickém vývoji a ve zdravotním stavu
2. Opožděný mentální vývoj, snížení inteligence
3. Nerovnoměrný vývoj potřebných schopností a funkcí
4. Neurotický vývoj povahy, neurotické rysy osobnosti dítěte
5. Nedostatky ve výchovném prostředí a v působení na dítě

(Kremličková, 1997, s.26)

2.1.1 Datum narození

V České republice může do školy nastoupit dítě ve věku 6 let, tzn. děti narozené do 31. srpna včetně. Do školy ale nastupují děti narozené na podzim předcházejícího roku společně s dětmi narozenými na jaře daného roku. Čím více se narození dítěte blíží právě k 31. srpnu, je na místě větší opatrnost. Pokud je ve třídě dítě narozené v květnu, může se sejit se spolužákem, který je starší nejen o jeden rok, ale třeba i o 15 měsíců a více. Starší spolužák je úspěšnější, jde mu vše snáz díky úrovni intelektu. To ale

neznamená, že mladší dítě je neúspěšné. Jen ho jeho úspěch stojí podstatně větší námahu.

2.1.2 Zdravotní stav

Pro vstup do školy je třeba zvážit, zda - li je dítě v takovém zdravotním stavu, ve kterém zvládne školní docházku zcela bez problémů. Dnešní děti trpí alergií, astmatem, opakovanými záněty horních cest dýchacích, poruchou imunity. Všechny tyto diagnózy mají za příčinu to, že se dítě vyvíjí pomaleji než kdyby bylo zdravé. Tělo bojuje s infekcí, na kterou spotřebovává většinu energie. Pokud by nastoupilo do školy, zvýšená zátěž s novou situací by nejspíše opět nahrála novým infekcím. Dítě by tak trávilo hodně času doma a nezvládalo by školní docházku.

Mezi zdravotní potíže ještě můžeme zařadit děti, které kvůli častým nemocem nemohly chodit do mateřské školy, děti nemocné chronicky nebo děti nedonošené. Ve všech těchto situacích je třeba zvážit, zda je nástup do školy vhodný. Zdravotní stav posuzuje dětský lékař, který vydá příslušná doporučení a také psycholog, jehož výsledky vyšetření bývají vodítkem pro rodiče, jak využít předškolní přípravy.

2.1.3 Zralost centrálního nervového systému

Zrání nervové soustavy je individuální záležitostí, největší rozdíly se objevují mezi dětmi během posledního předškolního a prvního školního roku. Pomalejší vyzrání mozkových hemisfér nemá nic společného s mírou inteligence, ta je dítěti dána přírodou. Pomalejší vyzrání mozku může znamenat pouze to, že dítě je biologicky mladší než odpovídá datu v jeho rodném listu. Rozdíly ve zralosti centrální nervové soustavy jsou důvodem, proč se o případných poruchách učení začíná uvažovat až ve druhé polovině druhé třídy.

Děti s pomalejším tempem vyzrávání nervové soustavy mohou zpočátku dělat řadu chyb, které vypadají jako dyslektické, ale s postupujícím vývojem mizí. (Kutálková, 2005, s.133)

2.1.4 Rozumový vývoj

Rozumový vývoj je jeden ze základních pilířů pro zvládnutí školních povinností. Do této široké oblasti řadíme řeč, grafomotoriku, laterální, zrakové a sluchové vnímání, předčíselné a číselné představy, myšlení a znalosti, jemnou a hrubou motoriku.

> Vývoj řeči

S nástupem do školy se nároky na úroveň řeči, vyjadřování i porozumění výrazně zvýší. Dítě bude muset umět porozumět a vyhovět mnoha pokynům a příkazům a bude muset i samo přesně formulovat své myšlenky a odpovědi. Proto řeči v předškolním období věnujeme značnou pozornost. (Klégrová, 2003, s.20)

Velmi důležitá je srozumitelná výslovnost, na které se musí dlouhodobě spolupracovat za péče logopeda. Vývoj řeči u některých dětí nejde plynule a u některých jedinců přetrvávají drobné vady výslovnosti i v době školního věku. Právě tyto děti by měly být v péči logopeda, který je odborně vyšetří, doporučí cvičení a opatření, jak dále postupovat. Právě v této oblasti ale může být problémem fakt, že logopedů v naší republice není mnoho, a proto jsou čekací lhůty na odborné vyšetření několikátýdenní záležitostí.

Kromě výslovnosti je také důležitý rozvoj slovní zásoby a způsob vyjadřování. Pasivní slovník obsahuje několik tisíc slov. Podstatnější je ale slovní zásoba aktivní. Dítě by mělo být schopno vyjádřit se v běžných situacích, převyprávět pohádku nebo příhodu, kterou samo zažilo. Děti se v tomto věku rády učí básničky, písničky a říkadla. Trénují tím nejen řeč, ale i paměť.

> Grafomotorika

Grafomotorika představuje podstatnou složku školní zralosti. Jednou ze základních dovedností, kterou se dítě bude ve škole učit, je psaní. Je proto důležité, aby bylo dítě na psaní připraveno. Základem je, aby správně drželo tužku, ruka a prsty musí být uvolněné, musí být uvolněny i klouby zápěstí, lokte a ramene. Tužku drží mezi ukazovákem a palcem asi dva centimetry od špičky a lehce ji podpírá prostředníkem. Správnému držení tužky napomáhají násadky na tužky. Správnému držení tužky musíme dítě učit hned od začátku, tím předejdeme chybným návykům, které se velmi snadno fixují.

> Lateralita

S rozvojem grafomotoriky je úzce spojeno i vyhraňování laterality (preference jedné či druhé ruky). Před nástupem do školy by mělo být jasné, která ruka je v pravolevé orientaci dominantní, takže ji dítě bude užívat ve škole při psaní. (Klégrová, 2003, s.23)

V populaci je zhruba 90 % praváků. Určení laterality může být v některých případech problematické. Některé děti využívají jednu ruku více než druhou, u nich je vyhranění laterality jasné. U jiných dětí je nejasné, která ruka je vedoucí. Ruce střídají nebo některé činnosti dělají jen pravou, jiné zase levou. Vodítkem může být zjištění, kterou rukou častěji kreslí. Pokud ruce střídají i při kreslení, všímáme si, kterou rukou jsou tahy tužkou jistější a pevnější.

Při posouzení celkové laterality se bere v úvahu nejen dominance ruky, ale i dominance oka a někdy i dolních končetin. U většiny dětí je dominance párových končetin a oka shodná, jde zejména o praváky. Část populace má ale lateralitu rozloženou jiným způsobem, a to tak, že vedoucí ruka je pravá, vedoucí oko je levé a naopak. Tomu se říká zkřížená lateralita.

Dominanci nohou není potřeba zjišťovat tak často jako dominanci rukou. Dominantní nohu je třeba určovat u některých sportů, kdy musíme zjistit, která noha je obratnější, na které se lépe udržuje rovnováha a která noha je lepší při odrazu.

> Zrakové vnímání

Rozvoj grafomotoriky a laterality souvisí se zrakovým vnímáním. V kresbě dítě kreslí to, co o dané věci ví a jak ji vnímá. Dítě postupně odlišuje více a méně podstatné části obrázku, rozlišuje stále více detailů a tvary osově souměrné (podle osy svislé a vodorovné). Pro učení to znamená, že se dítě postupně připravuje k odlišování tvarů velkých a malých tiskacích písmen.

> Sluchové vnímání

V souvislosti se školní zralostí je třeba se ještě zmínit o speciálních sluchových funkcích, které jsou nutné pro výuku čtení a psaní. Jedná se o sluchové rozlišování, sluchovou analýzu a syntézu. (Klégrová, 2003, s.25)

Dítě by před vstupem do školy mělo být schopné rozlišovat slova, poznat zda se daná hláska ve slově vyskytuje či ne. Před vstupem do školy by dítě mělo umět odlišovat nejprve počáteční hlásku ve slově, postupně i poslední hlásku. Po vstupu do školy by se dítě mělo učit odlišit i další hlásky, aby bylo schopno skládat a rozkládat jednoduché slabiky.

> Předčíselné a číselné představy

Dítě by mělo být schopné porovnávat velikosti a počet, chápat pojmy větší - menší, lehčí - těžší, první - poslední - prostřední. Postupně dozrává i číselná představa, kdy se dítě orientuje v číselné řadě (vyjmenuje číselnou řadu tak, jak jde za sebou a následně i odpočítá počet konkrétních předmětů).

> Myšlení a znalosti

Předškolák by se měl umět orientovat ve světě kolem sebe. Měl by umět své jméno a příjmení, věk, adresu a zaměstnání rodičů. Dál by měl znát základní barvy a geometrické tvary. Za samozřejmé se předpokládá znát názvy běžných zvířat, rostlin, povolání a věcí denní potřeby. Dále by se měl orientovat v čase a prostoru, tzn. rozumět pojmům nahoře - dole, vepředu - vzadu - uprostřed, nad - pod, včera - dnes - zítra, vpravo - vlevo.

Postupem času roste doba soustředění se na činnost, dítě rádo klade otázky, je zvědavé a rádo opakuje, co se naučilo. Je schopné se učit mechanicky, většina dětí ráda pracuje samostatně a ve vlastním tempu. Děti rády zkoumají, na jakém principu věci fungují, proto je rozebírají. Úplně nejlepší učení je prostřednictvím objevování.

> Hrubá a jemná motorika

Při vstupu do školy by mělo být dítě přiměřeně obratné. Pohyby by měly být přiměřeně koordinované. Hrubá motorika se pozná při skákání přes švihadlo, běhání a házení míčem. Jemná motorika se projevuje při držení tužky, skládání z kostek, zavazování tkaniček, stříhání nůžkami či navlékání korálků.

Dobře rozvinutá jemná motorika umožňuje dětem ve škole rychle a čitelně psát bez velké námahy. (Budíková, 2004, s. 39)

2.1.5 Sociální vývoj

Další důležitou složkou školní zralosti je sociální zralost. Vypovídá o tom, jak je dítě samostatné, jak dovede komunikovat s dospělými a ostatními dětmi, jak zvládá odloučení od rodiny. Děti, které chodí do mateřské školy, mají v tomto směru výhodu, jsou v sociální oblasti většinou trénovanější než děti, které přicházejí do školy z rodin. (Klégrová, 2003, s. 19-20)

Ve školce je dítě zvyklé na kolektiv vrstevníků, pokud si chtějí spolu hrát, musí se naučit některá pravidla komunikace ve skupině. Dítě nemůže dělat vždy to, co chce samo, musí se také podřídít ostatním nebo autoritě. Proto děti absolvují školy v přírodě, kde prokáží svou samostatnost. Sociální zralost se neprojevuje jen ve škole, ale i při návštěvě u lékaře, kde se předpokládá, že dítě zvládne prohlídku statečně, bez bouřlivých reakcí a pláče. Přesto, že se pláč někdy objeví, je vidět, že se dítě snaží kontrolovat. Dítě by mělo umět rozlišovat mezi dospělým a dítětem, tzn. mělo by vědět, jak se k nim chovat, jak a kdy pozdravit, jak požádat a poděkovat. Stává se, že děti cizím lidem tykají. Není to ale projev neúcty, děti jsou pouze sociálně nezralé.

2.1.6 Emocionální vývoj

Se sociálním vývojem úzce souvisí vývoj emocionální. Dítě začíná pomalu ovládat svoje emoce a vnímá pocity druhých. Velmi často se hádá (většinou kvůli malichernostem), ale jeho spory mají krátkodobý charakter. Začíná se u něj rozvíjet smysl pro „fair play“ a vyžaduje dodržování pravidel, s tím souvisí občasná tendence žalování. Děti mají obrovskou schopnost prožívat radost, dávají najevo svoje pocity, jak ty příjemné, tak i ty nepříjemné. Milují překvapení, která se mohou stát každodenním rituálem a v neposlední řadě je dítě schopné odloučit se od rodiny.

2.1.7 Pracovní vývoj

Pracovní zralostí rozumíme ty předpoklady dítěte, které vytvářejí základní podmínky pro zvládnutí pracovních úkolů a nároků na dítě kladených. To znamená například, jak dlouho dítě vydrží u jedné činnosti a jakým způsobem je schopné ji vykonávat. (Klégrová, 2003, s.18)

V praxi to dále znamená, zda pracuje trpělivě a vytrvale, zda práci dokončuje, zda od nedodělané práce předčasně neodchází či zda se dovede přizpůsobit změnám v pracovních činnostech. Pro dítě by mělo být důležité i správnost plnění úkolu. Dítě musí vyvinout určitou snahu a úsilí, aby se mu úkol povedl co nejlépe. V souvislosti s plněním úkolu sledujeme pozornost dítěte, jeho pracovní tempo, intenzitu soustředění, rychlost plnění úkolu, způsob přijímání autority dospělého a vnímání instrukcí (tzn. pokud mu stačí úkol vysvětlit jednou nebo zda potřebuje stále připomínat, co má dělat). Důležité je také to, aby se dítě snadno nerozptylovalo vedlejšími podněty nebo aby jeho práce nebyla příliš pomalá.

2.1.8 Fyzický vývoj

Dítě má velkou potřebu pohybu, je plné energie. Přirozený pohyb je pro něj nutností a každodenní potřebou, pohyb po třídě jim umožní střídání činností během výuky a využití prostoru. S tím ale souvisí i fakt, že se dítě rychle unaví. K zvládnutí i jednoduchých úkolů vynaloží značné úsilí, proto je potřeba využívat krátkých chviliek relaxace nebo zařazení jednoduchých her, při nichž si dítě odpočine a nabere síly na další činnost.

2.2 Diagnostika školní zralosti

Pro diagnostiku školní zralosti je zásadní spolehlivé posouzení. Prolínají se praktické zkušenosti a vědecké výzkumy. Nejčastěji se zjišťují souvislosti mezi různými ukazateli.

V diagnostice školní zralosti existují postupy, které vycházejí ze vztahu mezi dosažením tělesné formy školního dítěte a psychickou zralostí pro školu. Patří k nim např. tzv. růstový věk, který se počítá jako poměr výšky ke hmotnosti. (Trpišovská, 2004, s.38)

Nejideálnější je výška 120 cm a váha 20 kg, pak nám vyjde růstový věk 6 let. Školní zralost ještě můžeme hodnotit kostním věkem (zjišťuje se osifikace, zejména zápěstních kůstek) nebo vyšetřením na elektroencefalografu.

Ke zjišťování školní zralosti se nejčastěji používají psychologické metody, ty bývají užitečnější. K nejčastějším testům patří Jiráskův Orientační test školní zralosti, i tento test se skládá ze tří úloh (nakreslení mužské postavy, obkreslení jednoduché věty napsané psacím písmem, obkreslení skupiny bodů). Tento test má význam hlavně orientační.

Dalším testem, opět od Jirásky, je Test verbálního myšlení. Jde o test výlučně orientační. Jedná se o dvacet otázek, při nichž děti odpovídají na jednoduché a základní

otázky všedního dne, např. které zvíře je větší - kůň nebo pes; proč má každé vozidlo brzdu atd.

2.3 Vyšetření školní zralosti v pedagogicko-psychologické poradně

Vyšetření školní zralosti v pedagogicko-psychologické poradně bývá nezbytné, pokud rodiče chtějí pro svého potomka odklad školní docházky. Bývá užitečné i tehdy, pokud váháme a pochybujeme, zda má dítě do školy jít, a to zejména v případě předčasného nástupu do školy.

Pracovníci v poradně vidí vaše dítě z jiného úhlu než vy. Mají lepší odhad, která věc by zahájení školní docházky komplikovala, co dítě ještě dokáže dotáhnout a co je nepodstatná drobnost, která ve škole vadit nebude. (Beníšková, 2007, s.21)

V poradně se používají testy, které byly podány stovkám dětí předškolního věku, takže je zde možnost porovnat, jak je na tom budoucí prvňáček vzhledem k ostatním dětem stejného věku. Pedagog rodičům ukáže, co by bylo vhodné s dítětem procvičovat a jakým způsobem s dítětem pracovat, aby se na školu co nejlépe připravilo. Do poradny není potřeba žádné doporučení, rodiče se objednají buď sami nebo je objedná příslušná mateřská škola. Objednávací lhůty ale bývají až několikátýdenní.

Vyšetření, trvající asi hodinu, probíhá v dopoledních hodinách, aby se dítě dobře soustředilo. K vyšetření by měl dítě doprovodit jeden z rodičů. Dítě znají nejlépe a také musí podepsat všechny administrativní náležitosti. Na vyšetření není potřeba dítě nijak připravovat, rozhodně by se nemělo vyšetřením strašit.

Před samotným vyšetřením psycholog nebo speciální pedagog mluví nejprve s rodiči. Zajímá ho, proč váhají ohledně školní zralosti svého dítěte. V čem je dítě podle nich zralé na školu a v čem ne, jaký je jejich postoj k odkladu povinné školní docházky. S rodiči se také sepisuje tzv. anamnéza. (Beníšková, 2007, s.23)

Pro odborníka je nejlepší co nejvíce sdělených informací, které jsou důvěrné a slouží jen pro vyšetření.

Pak následuje samotné vyšetření dítěte, které probíhá bez přítomnosti rodičů. Odborník se zaměřuje na rozumový vývoj a znalosti dítěte, úroveň hrubé a jemné motoriky, držení a zacházení s tužkou a úroveň kresby. Sleduje řeč, úroveň pozornosti, schopnost soustředit se, paměť. Zjišťuje vyhraněnost laterality a sociální zralost dítěte.

Po vyšetření odborník seznámí rodiče s výsledky. Měl by ukázat výsledky v jednotlivých zkouškách, srozumitelně vysvětlit, proč se kloní k danému závěru a doporučit, co s dítětem dál. Z vyšetření je sepsána zpráva, kterou rodiče dostanou.

2.4 Školní připravenost

Termín školní připravenost bývá často zaměňován s termínem školní zralost. Oba dva vlastně vyjadřují stupeň vývoje dítěte. Oba dva mají společný základ a tím je možnost zvenku ovlivnit stav kvality a péče, která dítěti umožní být na takové fyzické, psychické, dovednostní a sociální úrovni, aby mohlo nové požadavky související se vstupem do školy plnit. Společné mají i to, že určitá část stavu je ovlivněna vnitřními dispozicemi (např. zralost CNS), které mají vliv na dokončení vývojové etapy.

Školní připravenost bychom mohli definovat jako způsobilost a stav rozvoje obecných a praktických vědomostí, dovedností a návyků, které umožní dítěti pokračovat ve svém vývoji prostřednictvím školního vzdělávání. (Kořátková, 2008, s. 114)

Praktické dovednosti se týkají základních poznatků a postřehů z okruhu života rodiny, obce, přírody, lidského soužití, ale také i míry samostatnosti, dobré úrovně srozumitelného vyjadřování a porozumění druhým. Dovednosti a návyky se týkají základního zvládnutí sebeobsluhy, grafomotorických dovedností, sociálních dovedností

při jednání ve skupině, překonávání neúspěchů a přijetí určitých společenských pravidel.

Připravenost do školy může do velmi značné míry ovlivnit podnětné prostředí rodiny s dostatkem komunikačních možností. Čas, který strávíme s dítětem, by měl mít podobu záměrnějšího jednání s ním (v rámci plnění určitých úkolů), ale určitě by se neměla vytratit pohoda, klid, humor a ocenění snahy dítěte. Dítě pozoruje dění kolem sebe, dozvídá se, co může zkoušet, dělat a to vytváří škálu informací, zkušeností, dovedností, do kterých se dítě přirozeně začleňuje.

Základem je hrové napodobování se zástupnou hračkou, kdy si dítě zkouší jednání, chování v danou situaci na nečisto a současně je zpracovává do svého podvědomí. Dítě si tak některé výchovné impulsy musí upevnit různými způsoby než je přenesení do reality a samo je bude používat. Jedná se zejména o přenos vhodného společenského chování, kdy pozdravit, kdy poděkovat apod.

Dítě by mělo mít možnost setkat se s různými druhy knížek. Podle výběru knih tak můžeme poznat jeho zájem a orientaci v literatuře. Některé děti si budou vybírat pohádky, knihy s dětským příběhem nebo encyklopedií.

2.5 Odklad školní docházky

Odklad školní docházky je preventivní opatření, které má chránit děti školně nezralé před selháním. (Klégrová, 2003, s.31)

Vstup do školy bývá důležitý mezník v životě dítěte a jeho dobrý začátek se přenáší do dalších let, pomáhá k utváření pozitivního vztahu ke vzdělávání. Pokud se hned na začátku objeví neúspěch, může to celou situaci ještě zkomplikovat. Dítěti musím včas pomoci, jinak bude neúspěch trvalý a může zásadním způsobem ovlivnit sebevědomí dítěte.

Rozhodnutí o odkladu na základě žádosti rodičů a odborného vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně vydává ředitel školy, kde bylo dítě zapsáno. Posoudit, zda je dítě dostatečně zralé a je tím pádem schopné školní docházky, je na odbornících. Lékař hodnotí zdravotní stav dítěte, pedagogicko-psychologická poradna provádí psychologická vyšetření zaměřená na posouzení celkové psychické připravenosti a speciálně-pedagogická centra se zaměřují na péči dětí se smyslovými vadami či mentálním postižením.

Často se však stává, že dítě, kterému byla o rok odložena školní docházka, bývá celý rok ponecháno bez potřebné péče s tím, že „se to samo upraví“. Celkový vývoj dítěte a zvláště zrání centrální nervové soustavy samozřejmě napomáhá vymizení nebo alespoň zmenšení některých obtíží a nedostatků, ale velmi často také ne, anebo ne zcela. (Žáčková, 2007, s.3)

Mezi nejčastější zdravotní důvody patří častá nemocnost a celková nižší odolnost organismu. Dítě, které často chybí, ve škole zameškává výuku, musí jí dohánět a doučovat se. Po nemoci je odolnost organismu ještě snižena a učební zátěž by mohla zvýšit náchylnost k dalšímu onemocnění. Dítěti, které je často nemocné, chybí nejen výklad učiva, ale také jeho pochopení a procvičení. Zvýšená nemocnost ovšem neznamená, že je dítě v průběhu roku několikrát nachlazené, má rýmu nebo jiné krátkodobé onemocnění.

Někdy je třeba zvážit, zda o odkladu školní docházky neuvažovat v případě závažné operace s dlouhodobou rekonvalescencí. Vždy je potřeba situaci řádně prokonzultovat s lékařem, který dítě zná delší dobu, sleduje jeho tělesný a zdravotní vývoj již od narození. V úvahu také musíme brát fyzickou vyspělost. Dítě bude nosit aktovku s knihami a sešity, bude se muset několik hodin soustředit na výuku, což může zvýšit unavitelnost. Někdy ale bývá drobný vzrůst dán dědičně a není potřeba dělat odkladová opatření.

Děti se smyslovými vadami jsou v péči odborných lékařů, na nichž je, aby posoudili, jak daleko bude daná vada ovlivňovat školní výuku a jaká opatření jsou třeba

udělat. Rodiče těchto dětí se mohou obrátit na speciálně pedagogické centrum, které posoudí školní zralost. Smyslový handicap může výuku znesnadňovat, proto je nutné, aby tyto děti byly v ostatních oblastech zralé tak, aby bylo dobře připravené případné obtíže překonávat.

Děti s vadou řeči již v předškolním období navštěvují logopeda. Logoped může z postupných pokroků při cvičení odhadnout vývoj nápravy řeči, tzn. jestli bude možné výslovnost do nástupu do školy zlepšit. Pokud vada řeči přetrvává i po nástupu do školy, může dítěti znesnadňovat čtení, psaní a vyjadřování. Vážnější vady mohou být důvodem k odkladu školní docházky.

V pedagogicko-psychologické poradně zkoumají všechny složky školní zralosti. Sledují současný rozvoj dovedností a snaží se částečně odhadnout vývojové možnosti do budoucna. Pokud se zjistí, že je dítě v některé oblasti pozadu, je většinou dost času se na zmíněnou oblast zaměřit a procvičit ji. Často jde o grafomotoriku nebo zrakové a sluchové vnímání.

Postoj k odkladům školní docházky se v průběhu let měnil. V 80. letech jsme rodiče spíše přesvědčovali a přemlouvali, aby o odklad školní docházky požádali. Odklad byl chápán spíše jako stigma dítěte, které je „tak hloupé, že ani nemůže do školy nastoupit“ a následně i jako stigma rodiny. (Klégrová, 2003, s.33)

V 90. letech se naopak situace vyhrotila v opak, rodiče požadovali odklad školní docházky ze strachu ze školních nároků. V dnešní době se situace vyrovnává. Osvěta je v této oblasti dostatečně rozšířená, ve valné většině se rodiče potřebují poradit.

2.6 Dodatečný odklad

Dodatečný odklad se používá, když dítě nastoupí do první třídy, ale škola je nad jeho síly. Dodatečný odklad musí být vystaven do pololetí první třídy. (Beníšková, 2007, s.28)

Dodatečný odklad můžeme chápat jako poslední možnost záchrany. U dítěte se projeví nedostatečná tělesná nebo duševní vyspělost ke školní docházce. Ředitel školy vše projedná s rodiči dítěte a dodatečně odloží plnění školní docházky na následující školní rok. Dítěti se dá prostor ještě vyspět, aby do školy nastoupilo za lepších podmínek.

Dodatečný odklad se ale používá jako výjimečné opatření. Je lepší této situaci předejít, o školní zralosti se dopředu poradit a zvažovat možnost běžného odkladu než čekat na poslední chvíli. Dítě se sice vyrovná s nástupem do školky, ale později se pocit nejistoty ve vztahu ke škole a nedůvěru ve vlastní schopnosti z prvního nepodařeného pokusu může nést i do dalších let.

2.7 Předčasný nástup

Předčasný nástup se týká dětí, které nastupují do školy a ještě jim není šest let. Tyto děti mohou být přijaty, pokud jsou fyzicky a psychicky přiměřeně vyspělé a pokud o předčasný nástup požádají rodiče. Znamená to, že mohou být přijaty děti, kterým bude šest let až po začátku školního roku, během podzimu nebo až do 31. 12. daného roku. Fyzicky a psychicky přiměřeně vyspělé znamená, že musí být zralé tak, jak budou jeho starší spolužáci, kteří budou starší až o jeden rok. Je nutné, aby se dokázalo dobře adaptovat na školní práci, bylo úspěšné a škola mu přinášela radost. Někdy bývají mladší děti zapsány proto, aby doplnili počet dětí ve třídě.

V dnešní době si ředitel školy při přijímání dítěte mladšího šesti let vyžádá odborné posouzení jeho vývoje v pedagogicko-psychologické poradně. Je na odbornících, aby zvážili, zdaje dítě připravené na školu.

Předčasné zaškolení není moc časté opatření. O rok dříve do školy nastupuje méně než jedno procento dětí (na rozdíl od odkladu školní docházky, který dostává více než 20% dětí). (Beníšková, 2007, s.29)

3 VÝBĚR ŠKOLY

V dnešní době mají rodiče možnost vybrat si školu pro svou ratolest podle nejrůznějších preferencí. V České republice je na „trhu škol“ možnost výběru.

Vedle státních škol působí na území naší republiky řada církevních škol jako alternativa ke státním školám. Mezi ně patří římskokatolická, českobratrská evangelická, školy pražské židovské obce a další. (Budíková, 2004, s.99)

V některých případech připadá v úvahu prakticky jen jedna škola. To se týká zejména vesnic, kdy děti musí volit školu nejbližší svému bydlišti. Jiná situace je ve velkých městech. Tam mají pro děti tzv. spádové školy, to je většinou ta nejbližší bydlišti. Do této školy dítě přijmout musí, v ostatních základních školách je pouze na řediteli, jestli dítě přijme. Většina škol za počet dětí bojuje. Pro školu totiž každý nový žák znamená přísun určité finanční částky od státu.

Jednotlivé školy se od sebe liší v mnoha věcech - jde o velikost budovy a tříd, různé vzdělávací programy, zaměření, přístup k dětem, složení pedagogického sboru, nabídku kroužků apod.

Při výběru vhodné školy pro dítě by si rodiče měli řádně promyslet, protože pro ně nejdůležitější. Většinou nejde **mít** všechno. Málokdo **má** za rohem školu snů, kde učí jen učitelé, kteří to s dětmi umí a jejich práce **je** baví, mají **u** dětí autoritu, nebojí se experimentovat, ale na druhé straně jsou na děti náročné a děti se ve škole hodně naučí. (Beníšková, 2007, s.9)

Rodiče si představují školu, kde vládne přátelská atmosféra, ve třídách je malý počet dětí, škola je perfektně vybavená, má vlastní bazén a hřiště, rozšířenou výuku jazyků. Přejí si školu, kde se klade důraz na propojení vědomostí s praktickým životem, kde se pořádají zajímavé exkurze, kde se nabízí mnoho zájmových kroužků apod. Bylo by báječné, kdyby takto vypadaly české školy, bohužel jich není mnoho.

Při rozhodování je pro každého rodiče podstatné něco jiného, každý si volí své priority. Rozhodně by ale bylo dobré, aby rodiče braly v úvahu několik základních bodů.

> Vzdálenost školy od místa bydliště, způsob dopravy do školy.

Je určitě lepší, pokud je škola v místě bydliště (co se týká vesnice) nebo jen pár stanic tramvají. Pro malé dítě je cestování vyčerpávající a zabírá dost času. Proto je lepší, pokud prvňáček do školy nebude muset dojíždět. V některých případech není možné zvolit jinou možnost než dojíždění.

> Budou do školy chodit nějaké známé děti, kamarádi?

Pro děti je přítomnost někoho známého ve třídě zejména na začátku školy velmi užitečná. Prvňáček necelí strachu sám, s kamarádem zátěžové situace zvládne mnohem lépe. Bývá pravidlem, že do první třídy nastupuje skupina dětí, která spolu chodila do mateřské školy. Proto je dobré, pokud mateřská škola úzce spolupracuje se školou základní. Není to důležité nejen pro tyto instituce jako takové, ale pomůže to především dětem.

> Druh školy

Je to běžná škola, či alternativní? Je státní, či soukromá? Platí se školné? Je škola nějak specializovaná, na něco zaměřená? Jak se liší od ostatních škol? (Beníšková, 2007, s.10)

^ Pověst školy

V tomto případě je dobré znát někoho, kdo do školy chodí nebo chodil. Určitě je dobré vědět, co se o škole říká, jakou má úroveň vzdělání apod.

^ Jaké má škola vybavení?

Tento fakt rodiče nejlépe zjistí při osobní návštěvě školy. Je dobré vědět, jak bude vybavená třída jejich dítěte, jaké bude mít židle a lavice, jestli bude mít koberec k hraní a relaxaci. K dalšímu vybavení patří počítačová učebna, školní hřiště, tělocvična, zahrada, plavecký bazén a další zvláštní vybavení (např. multimediální tabule). Důležité je také vědět, jestli má škola vlastní jídelnu a jakou úroveň má školní stravování.

> Učitelství sbor

Rodiče zajímá, kdo učí v prvních třídách, jedná-li se o učitele nebo učitelky, jak dlouhou mají praxi, jaké jsou výsledky jejich práce. Zajímá je, jestli mají učitelé dostatečnou kvalifikaci, kdo učí jazyky, jestli je ve škole rodilý mluvčí apod.

K dalším bodům, které by rodiče měly zajímat, patří

- > Nabídka zájmových kroužků
- > Způsob hodnocení dětí
- > Péče o mimořádně nadané děti
- > Péče a postoj školy k handicapovaným dětem
- > Péče o děti se specifickými poruchami učení
- > Řešení šikany a jiných sociálně patologických jevů
- > Přítomnost a spolupráce s psychologem a speciálním pedagogem
- > Zapojování školy do soutěží a olympiád
- > Výměnné pobyty se školami v zahraničí
- > Školní výlety, exkurze, školy v přírodě, lyžařské, plavecké a turistické kurzy
- > Návštěvy zahraničí v rámci studia cizího jazyka
- > Úspěšnost žáků u přijímacích zkoušek na střední školy a víceletá gymnázia

Je oprávněné, že rodiče zajímá vše, co se týká vstupu jejich dítěte do školy. Všechny cenné informace může získat osobními referencemi od žáků, kteří školu navštěvují, od jejich rodičů nebo zaměstnanců školy. Rodiče určitě uslyší jak pozitivní, tak negativní ohlasy. Je dobré řídit se lidmi, kteří mají ke vzdělání stejný názor.

Většina škol pořádá dny otevřených dveří. Pokud vaše vybraná škola ne, dá se do školy zajít při zápisu, je dobré budoucí školu vidět i zevnitř, nasát atmosféru. Vezměte s sebou i vašeho budoucího prvňáčka. (Beníšková, 2007, s.12)

V dnešní době je možné informace o škole dohledat i na internetových stránkách. Na nich se dají zjistit oficiální informace o škole, zajímavosti, fotografie apod.

Otázkou k zamyšlení je, jestli dítě zapsat do školy, kde učí jeho maminka, ředitelem je jeho strýc nebo když ve školní jídelně pracuje jeho babička. Pokud ve škole pracují rodiče nebo příbuzní, obecně to nevádí. Nesmí však dítěti příliš zasahovat do života a ulehčovat mu situaci. Třídním učitelem by rodič určitě být neměl. Rodič je rodič a i když se bude snažit, stejně bude k svému dítěti přistupovat jinak než učitel.

3.1 Běžná škola

Rodiče při své cestě za hledáním ideální školy mohou narazit na různé vzdělávací programy. Mezi ty, které byly a jsou uplatňovány zařazujeme vzdělávací program Obecná škola, vzdělávací program Národní škola, vzdělávací program Základní škola a vzdělávací program Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání.

3.1.1 Vzdělávací program Obecná škola

Tento program byl schválen v roce 1994. Program Obecná škola znamenal výrazný pokrok oproti tehdejší situaci v kutikulární oblasti. (Spilková, 2005, s.18)

Základním rysem bylo akceptování potřeb, věkových a individuálních možností žáků, které se odrážely ve volbě obsahu a strategie vyučování.

Poprvé je kladen význam přiměřenosti nároků na dítě, význam dětské zkušenosti a smyslového vnímání v poznávacích procesech, důležitost činnostních metod a prožitkového učení. Hlavním cílem tohoto programu byla celková kultivace dětské osobnosti a položení základů vzdělanosti. Program Obecná škola byl také kritizován. Objevily se obavy, že výuka bude po roce 1989 v českých školách svázána jediným vzdělávacím programem, což se nelíbilo větvi reformně naladěných pedagogů a zastáncům tzv. tradiční školy.

3.1.2 Vzdělávací program Základní škola

Vzdělávací program Základní škola byl schválen v roce 1996 a zpracován Výzkumným ústavem pedagogickým v Praze. Cílem programu byly cíle poznávací, spjaté s dovednostmi a kompetencemi žáka a cíle hodnotové, orientované k formování osobnostních rysů a mravních vlastností žáků. Svou koncepcí nejvíce připomínal dosavadní kurikulární dokumenty a stal se nejrozšířenějším vzdělávacím programem v celé republice.

Svou koncepcí v mnohém připomínal dosavadní kurikulární dokumenty a stal se nejvíce rozšířeným programem v celostátním měřítku. (Spilková, 2005, s.19)

3.1.3 Vzdělávací program Národní škola

Kvalitním vzdělávacím programem je Národní škola, jež byla vytvořena týmem učitelů a ředitelů ze sdružení Asociace pedagogů základního školství ČR se záměrem využít zkušeností z praxí. (Spilková, 2005, s.19)

Tento program byl schválen v roce 1997 a jeho základním cílem je vzdělávání a výchova svobodného člověka pro život v demokratické společnosti, výchova a vzdělání směřující k praktickému životu a vzdělávání poskytující globální pohled na svět. Tento program byl nejméně využívaným v praxi. Jeho rozšíření zabránilo zdlouhavé schvalovací řízení, které způsobilo časové zpoždění oproti dvěma zbývajícím programům.

3.1.4 Vzdělávací program Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání

Jedná se o klíčový dokument, který konkretizuje požadavky v oblasti základního vzdělávání v podobě cílů, obsahu a očekávaných výstupů, kterých má žák dosáhnout. (Nelešovská, 2005, s.36)

Rámcově vzdělávací program vznikl v letech 2001 až 2004. Základním cílem je vybavit žáka souborem klíčových kompetencí, které jsou chápány jako určitý souhrn způsobilostí využitelných v životě a k dalšímu vzdělání. K jejich utváření a rozvíjení musí směřovat a přispívat veškerý vzdělávací obsah, aktivity a činnosti, které ve škole probíhají.

V etapě základního vzdělávání jsou za klíčové považovány:

- > Kompetence k učení
- > Kompetence k řešení problémů
- > Kompetence komunikativní
- > Kompetence sociální a personální
- > Kompetence občanské
- > Kompetence pracovní

Mezi hlavní tendence tohoto programu patří všestranná kultivace dítěte, zohlednění potřeb a možností žáků ve vzdělávání, individualizace cílů, prostor pro změnu procesu vyučování a učení, kvalitní komunikace mezi učitelem a žákem, školou a rodičem a učiteli navzájem. Dále kvalitní sociální klima třídy, aktivní metody a strategie vyučování, změny v hodnocení žáků apod.

Obsah vzdělávání je rozpracován do devíti vzdělávacích oblastí, z kterých vychází Rámcový učební plán.

Na 1. stupni se jedná o následující oblasti:

- > Jazyková výchova (zahrnuje český jazyk a cizí jazyk)
- > Matematika a její aplikace
- ^ Informační a komunikační technologie

- > Člověk a jeho svět
- > Umění a kultura (zahrnuje hudební a výtvarnou výchovu)
- > Člověk a zdraví (zahrnuje tělesnou výchovu a výchovu ke zdraví)
- > Člověk a svět práce

Doplňujícím vzdělávacím oborem je dramatická výchova. Je to obor, který vzdělávací obsah pouze rozšiřuje nebo doplňuje. Je možné ho využít jako povinný nebo povinně volitelný předmět pro všechny nebo jen některé žáky.

Průřezová témata reprezentují v RVP ZV okruhy aktuálních problémů současného světa a stávají se významnou a nedílnou součástí základního vzdělávání. Jsou důležitým formativním prvkem základního vzdělávání, vytvářejí příležitosti pro individuální uplatnění žáků i pro jejich vzájemnou spolupráci a pomáhají rozvíjet osobnost žáka především v oblasti postojů a hodnot. (RVP ZV, 2005, s.90)

V etapě základního vzdělávání jsou vymezena tato průřezová témata:

- > Osobnostní a sociální výchova
- > Výchova demokratického občana
- > Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
- > Multikulturní výchova
- > Environmentální výchova
- > Mediální výchova

3.2 Alternativní školy

Jako alternativní školu chápeme tu školu, která bez ohledu na zřizovatele používá určitou pedagogickou specifičnost odlišnou od škol standardních, běžných.

Tyto školy pracují na základě partnerského přístupu k dětem, respektují jejich individuální představy a prosazují myšlenku svobodného jedince. Rada prvků alternativní pedagogiky se dostala do běžné praxe ostatních škol.

Jako alternativní školu můžeme chápat církevní vzdělání, kam řadíme školy katolické, protestantské a židovské.

3.2.1 Waldorfské školy

Waldorfský vzdělávací systém vychází ze zákonitostí vývoje dítěte, proměn a rozvoje vztahu ke světu. Jeho zakladatelem byl Rudolf Steiner, který první školu založil r. 1919 ve Stuttgartu. Vyučování hlavních předmětů probíhá v epochách, jedná se o každodenní dvouhodinové vyučovací bloky po dobu 2 až 4 dnů. Waldorfské školy nepoužívají klasické učebnice, učitel si materiály vyhledává sám. Cílem výuky je, aby žák obsah učiva a důležité pojmy prožil celým svým tělem, všemi smysly.

Waldorfská škola má snahu kromě tradičního obsahu vyučování zajišťovat všestranný rozvoj dítěte, proto je velká část učebního plánu věnována i praktickým a uměleckým oborům. (Budíková, 2004, s.99)

3.2.2 Daltonské školy

Zakladatelkou Daltonského vyučovacího systému byla Helen Parkhustrová, která zavedla první školu ve 20. letech minulého století ve městě Dalton. Základním principem je volnost, samostatnost a spolupráce. Dítě pracuje samostatně, plánuje se činnost, postup i čas. Spoléhá samo na sebe.

3.2.3 Montessori školy

Zakladatelkou hnutí Montessori byla Marie Montessori. Její pedagogika se orientuje na dítě, požadavkem je, aby dítě dosáhlo vlastní nezávislosti a byla respektována jeho sociální práva. Středem výchovy je samostatné rozhodování a jednání dítěte. K realizaci dítěte je třeba podnětné prostředí, vhodný didaktický materiál a

manipulace s předměty denní potřeby. Další kategorií výchovy je realizace svobody a to svobody biologické, sociální a pedagogické.

Základní myšlenkou výchovného systému Montessori se stal výrok jednoho dítěte: „Pomoz mi, abych to dokázal sám.“ (Budíková, 2004, s. 102)

3.2.4 Program Zdravá škola

Tento projekt vycházející z Evropského projektu škol podporující zdraví byl v České republice zahájen v roce 1992. Vychází z principu respektu k potřebám jedince v kontextu potřeb společnosti a světa a rozvíjení komunikace a spolupráce. Zdraví zde není chápáno jen jako stav těla dítěte, ale jako komplex zdraví tělesného, duševního, sociálního a duchovního. Výchovný program stojí na pohodovém prostředí, zdravém učení a otevřeném partnerství.

3.2.5 Program Začít spolu

Vzdělávací program Začít spolu čerpá ze zkušeností z USA, kde se začal zavádět v devadesátých letech. Do ČR se program Začít spolu dostal prostřednictvím nadace Open Society Fund v roce 2004 jako vzdělávací program pro mateřské školy. Program postupně převzaly a rozvíjejí i základní školy. (Budíková, 2004, s.104)

Tento program staví na plánování programu zaměřeného na dítě, technikách smysluplného učení (efektivní metodou je využití integrované tématické výuky), učebním prostředím (vyučování probíhá v centrech aktivit), zapojení rodiny, zdraví a bezpečnosti, vztahu učitele a žáka.

3.3 Domácí vzdělávání

Podle školského zákona je „individuální vzdělávání“ (tj. domácí vzdělávání) omezeno na první stupeň ZŠ, to znamená 1.-5.třída. (Beníšková, 2007, s.162)

Domácí vzdělávání schvaluje ředitel školy na základě žádosti rodičů doložené vyjádřením školského poradenského zařízení. K domácímu vzdělávání lze přistoupit tehdy, pokud jsou k němu dány „závažné důvody“. Ten, kdo bude dítě vzdělávat, a většinou jde o rodiče, musí mít alespoň maturitu. Dítě se tedy bude vzdělávat doma, ale ve škole bude skládat zkoušky každé pololetí.

Domácí vzdělávání volí nejčastěji lidé s vyhraněným názorem, kteří nesouhlasí se systémem vzdělávání. Nejčastěji jde o lidi věřící. Doma jsou také vzdělávány děti, kterým se v běžné škole nedaří nebo ty, které měly se školou negativní zkušenost. Častá je tato forma vzdělávání pro rodiny, které žijí na samotách a doprava do školy je příliš složitá.

Domácí vzdělávání má své výhody. Dítě se nemusí učit každý den různé předměty. Některé dny může mít třeba jen počítání, když rodič vidí, že dělá pokroky. Lze tedy předměty kombinovat tak, jak se dítěti nejlépe hodí. Určitou výhodou je i fakt, že výuce lze přizpůsobit čas. Pokud dítě vstává brzy, je možné začít s výukou už v sedm hodin. Nebo naopak může škola probíhat až v odpoledních hodinách.

Rodič se doma dítěti může věnovat víc než učitel. Ví, co dítě zvládá, co mu dělá problémy, co potřebuje procvičit. Děti vzdělávané doma častěji jezdí na exkurze, výlety, do muzeí apod.

Problémem je naopak nedostatek financí. Rodič, který učí doma své dítě, nemůže chodit do zaměstnání, tudíž chybí jeho plat. Finanční zátěží je i kupování pomůcek. Někdy může být problémem splývání role rodiče a učitele. Potíží může být ověřování znalostí jednou za půl roku. Kontrola vědomostí záleží na rodiči a pokud by se dítě doma učilo špatně, dostane se do skluzu a přijde se na to až za delší čas.

Další obavu vyvolával nedostatečný rozvoj sociálních dovedností dítěte. Rodiče se mohou bát, že se dítě nenaučí jednat s ostatními dětmi. Rodičům se doporučuje, aby k domácímu vzdělávání přiřadili kroužky ve školách nebo jiných institucích. Rodiče by tedy měli podporovat styk dítěte se svými vrstevníky.

Ustav pro informace ve vzdělávání uvádí, že ve školním roce 2005/2006 mělo domácí vzdělávání v České republice 546 dětí. (Beníšková, 2007, s.162)

4 ZÁPIS DO ŠKOLY

Po vybrání základní školy přichází důležitý okamžik a tím je zápis. Ten provádějí učitelky prvního stupně, nejčastěji ty učitelky, které budou v první třídě učit.

Zápis do školy bývá vyhlášen mezi 15. lednem a 15. únorem, většinou trvá dva dny. K zápisu se musí dostavit děti, kterým bylo šest let od září do prosince minulého roku nebo jim bude šest let do konce srpna. Zápis je povinný i pro děti, které měly loni odklad. (Beníšková, 2007, s.14)

K zápisu je potřeba občanský průkaz rodičů, rodný list dítěte, očkovací průkaz a karta zdravotní pojišťovny. Zápis neslouží ani jako přijímací řízení. Zápis je organizován proto, aby měla škola evidenci budoucích prvňáčků a aby se dítě se školou seznámilo. Během zápisu rodiče vyplňují zápisový list se základními údaji, z nichž se učitel dozví zdravotní stav dítěte, zda chodilo do mateřské školy, zdaje pravák či levák apod.

Zápis by v žádném případě neměl být stresující záležitostí pro děti ani rodiče a neměl by připomínat přijímací zkoušky. (Krejšlová, 2008, s.11)

Během zápisu se u dítěte sleduje:

- > Znalost svého jména, věku a adresy
- > Poznávání barev
- ^ Pojmenování základních geometrických tvarů
- ^ Znalost nějakých písmenek (schopnost podepsat se)
- > Úroveň řeči (samostatné vyjadřování, zapamatování básničky)
- ^ Početní představy (odpočítání řady)
Orientace v času a prostoru (ukázat, co je nahoře, co dole)
- ^ Úroveň kresby (držení tužky, tlak na tužku, plynulost tahu, provedení kresby)
- ^ Lateralita (používání ruky při kreslení, brání věci do ruky)
- ^ Chování dítěte (práce pod vedením cizí osoby, úzkostnost, nejistota)

Učitelky zaměřují svou pozornost především na děti narozené v letních měsících a na děti, které nechodily do mateřské školy. Některé děti bývají u zápisu ostýchavé, zaražené a moc z toho, co umí, nepředvedou.

Zápis by měl být považován jako významný a slavnostní den. Bylo by dobré, kdyby k zápisu mohli přijít oba rodiče, po zápisu šli oslavit tento den třeba do cukrárny a určitě neodbývat zápis mezi nákupy nebo zařizováním na úradě.

4.1 První školní den

První školní den je důležitým okamžikem jak pro dítě, tak pro rodiče. Z dítěte se stává školák, ve škole stráví velkou část svého života a bude ovlivňovat jeho vývoj. Pro dítě je velmi důležité, aby s ním šli oba rodiče. Rodiče většinou celou slavnostní událost točí a fotí, všichni jsou slavnostně oblečeni a po ukončení prvního školního dne tuto významnou událost ještě znovu oslaví.

Dítě by se mělo s novou rolí školáka sžívat postupně. Příprava na školu začíná už zápisem do školy, přispěje k ní společné nakupování pomůcek do školy a vyprávění o škole. (Beníšková, 2007, s.33)

Na první školní den se rodina připravuje delší dobu, dítě dostane tašku a penál s vybavením. O škole se mluví ve školce i doma. Často jde dítě do školy s kamarádem, vzájemná opora pomůže v případech nejistoty a zvládnání počátků v novém prostředí. Do školy se těší nejen děti, ale na nové žáky se těší i paní učitelky. Stráví s nimi několik let svého života. Proto se snaží, aby jejich vzájemné seznamování bylo co nejpříjemnější. Je důležité, aby děti k učitelce cítily důvěru hned od začátku.

Ve většině škol vítá paní učitelka první den své budoucí žáčky již před školou. Učitelka odvede děti do šatny, pak do třídy. (Klégrová, 2003, s.46)

Většinou si společně zazpívají nebo řeknou básničku. Paní učitelka dětem vysvětlí, co budou dělat v následujících dnech. Rodiče dostanou podrobnější informace o školním režimu a průběhu dalších dnů. A také o záležitostech, které se výuky přímo netýkají jako je placení obědů, organizace pitného režimu, přihlášení do kroužků, omlouvání nepřítomnosti dítěte, vyzvedávání ze školní družiny atd.

První den jsou děti ve škole jen krátce, děti se seznamují s paní učitelkou, zkouší si sedět v lavici, zjišťují, kde mají třídu a kde šatnu. Vlastní školní práce začíná druhý den, ale velmi pozvolna. Děti do školy první školní týden chodí nejprve na dvě, pak na tři hodiny a postupně si zvykají na školní den s čtyřmi vyučovacími hodinami.

4.2 Školní režim

Nástup dítěte do první třídy se někdy přirovnává k nástupu dospělého do prvního zaměstnání. (Beníšková, 2007, s.41)

V průběhu několika prvních týdnů školní docházky se dítě bude muset přizpůsobovat mnoha změnám a navkat si na školní režim. Školní prostředí pro ně bude nové a neznámé, bude jej čekat spousta nových věcí. Bude chodit do jiné budovy než dříve, bude trávit čas s jinými lidmi, bude dělat jiné věci než ve školce. Už si nebude moci dělat to, co ho napadne. Ve škole panuje řád, kterému se bude muset přizpůsobit.

Je dobré už na konci prázdnin dítě vrátit k určitému řádu, tzn. pravidelné usínání a vstávání, nějaké domácí povinnosti apod. K tomu, aby bylo dítě ve škole úspěšné, potřebuje dostatek spánku. Dětský organismus je k nedostatku spánku vnímavější než dospělý. Potřeba spánku je navíc individuální. Je na rodičích, aby zařídili včasný odchod dítěte do postele. Důležitá je pevnost a důslednost. Může se stát, že škola dítě v prvních týdnech vyčerpá natolik, že bude usínat hned po příchodu domů. Bude mu to v podstatě nahrazovat spaní na jaké bylo zvyklé v mateřské škole. S postupnou aklimatizací se spánková potřeba dítěte vrátí do normálu.

Důležitý je přísun dostatečného množství tekutin a pravidelné stravy. K tomu, aby mohlo tělo a mozek školáka fungovat, potřebuje energii. Proto je dobré, aby dítě snídalo a to nejlépe s rodiči. Ráno by mělo dítě vstávat včas, aby vše stihlo. Nebývá vhodné, aby dítě ráno spěchalo a do školy dobíhalo na poslední chvíli. Lepší je mít určitou časovou rezervu, aby ráno probíhalo v klidu a bez stresu. Ranní činnosti by měly být zaběhnuté a pokud se prvňáček vypravuje sám, je vhodné mu připravit seznam nutných ranních činností, aby na nic nezapomněl.

Na školní režim si musí zvyknout nejen děti, ale také rodiče. Také pro ně nastává mnoho změn. (Klégrová, 2003, s.47)

Po skončení školního dne si děti vyzvedávají rodiče, tento doprovod může trvat několik dnů nebo týdnů. Záleží zde na vzdálenosti školy, dopravních podmínkách a samostatnosti dítěte. Někdy rodiče musí přizpůsobit svůj pracovní program dítěti. Rodiče si musí zvyknout na to, že budou muset dohlížet na vypracování domácích úkolů a účastnit se domácí přípravy. Často děti dostávají notýsky, do nichž paní učitelka píše rodičům vzkazy, požaduje podepisování úkolů atd. Bude potřeba dítěti kontrolovat tašku, zda má nastříhaná písmenka, ořezané tužky apod.

S plněním úkolů se začíná pozvolna. Nejde o písemné úkoly, většinou se jedná o přípravu pomůcek. Není žádnou tragédií, pokud dítě zapomene, teprve se to učí.

Potřeba odpočinku po vyučování je opět individuální záležitost. Některým dětem stačí chvilka na odpočinek, takže si skoro hned po obědě udělají úkoly a pak už si mohou hrát. Jiné děti potřebují více času, než naberou sílu a odpočinou si.

Večer je dobré dítěti překontrolovat tašku a zjistit, jestli má vše na následující den. Chystat tašku by si mělo samo dítě, rodič by měl jen dohlížet a pomáhat. Dobré je taky připravit si oblečení na ráno, rodiče si tak ušetří čas.

Proto, aby si dítě zvyklo na změnu, bude jednodušší, když bude mít jeho režim pravidelnost. Prvňáček by měl vstávat a chodit do postele vždy ve stejnou dobu, měl by pravidelně jíst. Změny se netýkají způsobu trávení odpoledne nebo víkendů.

Důležité je, aby rodiče s dítětem nestrávili čas pouze při psaní úkolů. Měli by s dětmi trávit volný čas, hledat náplň, která bude bavit dítě i rodiče. Může jít o společné vaření, uklízení nebo výlety na kolech, lyžování, vycházky, společenské hry apod. To hlavní, o co jde, je společné trávení času a činnosti, na které se dítě s rodičem bude těšit.

4.3 Adaptace ve třídě

Ačkoliv se děti do školy většinou těší, najdou se i takové, které si na školu nemohou hned zvyknout. Adaptační období může trvat delší dobu. U prvňáčků se mohou objevit nejrůznější tělesné nebo psychické potíže jako bolení břicha, teplota, zvracení apod. K dítěti musí rodič přistupovat chápavě, ale nepodléhat mu. Dítě by se nemělo nechávat doma, pokud k tomu není skutečně důvod. Většina obtíží přejde sama s postupem času.

Se vstupem do školy by dítě mělo dostat určitá privilegia, aby vidělo, že s přijetím role školáka mu nepřibyly jen povinnosti. Je možné, že dítěti něco nepůjde. Rodič by mu měl vysvětlit, že každý je v něčem dobrý a v něčem horší. Příjemné pro dítě určitě bude, když mu rodiče připraví nějaké překvapení do tašky nebo pokud naplánují na odpoledne něco, co dítě rádo dělá.

4.4 Domácí příprava do školy

Jakmile začne dítě chodit do školy, začne mít také domácí úkoly. I tak škola zasahuje do života rodiny a ukrajuje část času, který byl zatím k dispozici na jiné věci. (Beníšková, 2007, s.47)

Hodina, kdy plnit školní povinnosti, je pro každé dítě zcela individuální. Záleží na tom, jak si dítě rychle odpočine a jak je schopno rychle opět začít pracovat. Je dobré najít dobu, která bude pro dítě optimální a která také zapadne do harmonogramu dne. Důležitá je pravidelnost. Prvňáček si zvykne, že v danou dobu se věnuje domácí přípravě a nebude potřeba ho ke psaní úkolů přemlouvat.

Důležité je také místo, kde bude domácí úkoly dělat. Vhodné je klidné prostředí, kde dítě nebude rušit televize nebo hlasitý hovor rodičů. Školák potřebuje psací stůl, nejlepší by bylo, kdyby se o něj nemusel s nikým dělit. Stůl i židle by měly být výškově nastavitelné, židle by měla být ergonomicky tvarovaná.

V první třídě by úkoly s dětmi měli určitě dělat rodiče. Některé děti vyžadují samostatnost, přítomnost rodičů je ruší. Jiné přítomnost rodičů uklidňuje. Záleží opět na dítěti. Rozhodně by ale rodiče neměli dělat úkoly za děti. Jejich úkolem je jen dohlédnout na to, aby byl úkol vypracován doma.

Před samotným psaním úkolů by si mělo dítě dojit na záchod, napít se, najíst, aby potom neodbíhalo. Na výzvu k jiné činnosti by nemělo reagovat. Není ani potřeba úkoly psát nanečisto a pokud ano, tak maximálně jednou. Pro některé děti bude lepší psaní úkolů rozdělit do více kratších úseků během celého odpoledne.

V první třídě je důležitá pochvala. Rodiče by měli dítě motivovat různými úplatami. Záleží na tom, co určité dítě naladí a potěší.

4.5 Mimoškolní činnost

Po splnění školních povinností a domácí přípravy zbývá dítěti ještě poměrně dost volného času. Jak s tím časem naložit? Všichni se samozřejmě shodneme na tom, že by si dítě mělo odpočinout. (Klégrová, 2003, s.1 18)

Nejlepší je samozřejmě pobyt venku na čerstvém vzduchu. Bohužel bývá problém najít volný prostor, zejména ve městech. Proto rodiče přihlašují dítě do sportovních kroužků, kde bude mít dostatek pohybu, ale zároveň i někoho, koho bude muset poslouchat. Znakem současné doby je úbytek pohybu, u školáků stoupá nadváha a ubývá sportovišť. I kvůli tomu je důležité, aby dítě mělo každý den nějaký pohyb, ať už v nějakém kroužku nebo při sportování s rodiči.

Vedle sportovních aktivit se rodiče snaží dětem nabídnout další smysluplnou aktivitu. Snaží se, aby dítě chodilo do nějakého zájmového kroužku, navštěvovalo hudební školu nebo se učilo cizím jazykům. Většina takovýchto kroužků je nabízena přímo ve škole nebo dítě dochází do jiného kulturního zařízení.

Část volného času by měla tvořit volná hra. Je to čas, kdy si dítě hraje jen pro sebe, jak ono chce a nikdo jej neřídí. Volná hraje nejlepším odpočinkem, ať už doma o samotě nebo venku s kamarády.

Kroužky a volnočasové aktivity by měly být určitou protiváhou školy. Samozřejmě by to mělo být něco, co děti baví a zajímá. (Beníšková. 2007, s.57)

Důležité je zvolit zlatou střední cestu v množství kroužků. Prvňáček by rozhodně neměl každé odpoledne trávit převážením z kroužku do kroužku. Potřebuje čas samo pro sebe, čas na domácí přípravu do školy, čas na odpočinek a čas na hru s kamarády.

4.6 Role učitele

Paní učitelka bude pro žáčka první třídy důležitou osobou. Dítě uvádí do školního světa, formuje u něj základy vzdělanosti. Pro kvalitní vzdělávání dítěte v prvních letech školní docházky je osobnost učitele nejdůležitější. Pro děti bývá paní učitelka velkou autoritou. Doma se na ní dítě často odvolává nebo argumentuje, „že paní učitelka to tak neříkala“. Rodičů se někdy může dotknout, že dítě nedá na jejich názor. Ale není potřeba bojovat s autoritou učitele, učitel je dalším zdrojem vědomostí.

Kvalita učitele nespočívá jen v jeho odbornosti, ale také lidské zralosti. Setkáváme se i s mladými kolegy, kteří jsou jako učitelé první třídy velmi úspěšní. Vztah k žákům a tvořivá práce učitele je často důležitější než dlouholeté pedagogické zkušenosti. (Kreisllová, 2008, s.22)

Každý rodič chce, aby jejich dítě mělo dobrého učitele. Pro každého to znamená něco jiného. Někdo preferuje učitelku náročnou, ale učitelku, která naučí. Jiný preferuje učitelku, která vytvoří dětem pěkný vztah ke škole, ale není zase tolik náročná. Další ocení, když paní učitelka dokáže stmelit třídu dohromady.

Úspěšný učitel by měl být citově stabilní, měl by se umět vyrovnávat s neúspěchem, měl by být odborně způsobilý, přizpůsobivý a tvořivý. Hlavně by měl mít zájem o děti a pozitivní postoj ke své práci.

4.7 Postoj rodiny

Dítě alespoň zpočátku přejímá postoj rodičů ke škole a vzdělávání. Postoj ke škole do značné míry určuje, jak bude dítě ve škole pracovat, jak bude překonávat překážky, jak bude nebo nebude motivované pro školní práci. V důsledku i to, jak dítě bude nebo nebude ve škole úspěšné. (Beníšková, 2007, s.53)

Když bude mít dítě pocit, že škola není k ničemu dobrá, nebude se snažit, protože mu to přijde zbytečné a raději se bude věnovat něčemu jinému. Proto je důležité dětem školu neošklivit.

Úkolem rodičů by mělo být vytvořit u dítěte pozitivní vztah ke škole. Snadněji se mu pak bude učit, lépe bude překonávat překážky se školou spojené. Dítě by se školou rozhodně nemělo strašit. Doma by se mělo mluvit o tom, co zajímavého se dítě ve škole dozvědělo a ukazovat, k čemu všemu se dítěti budou znalosti ze školy hodit v běžném životě.

Pokud se stane, že rodiče mají kpaní učitelce výhrady, rozhodně by měli být opatrní a nekritizovat ji před dítětem. Někdy nevhodná poznámka o učiteli rodičům ujede a nemyslí tím nic vážného, dítě to však chápe jinak. Rodiče by neměli podkopávat autoritu učitele, dítě v první třídě učitele považuje za velkou autoritu a je pak zmatené, když o něm rodiče špatně mluví.

Může se stát, že výhrady rodičů vůči škole jsou oprávněné. V tom případě je vhodné hledat takovou školu, jejíž přístup k dětem a ke vzdělání jim bude vyhovovat.

Ojedinele se mohou objevit rodiče, kteří vzdělání skutečně považují za zbytečné. Tímto přístupem mohou u svého dítěte zavřít dveře k dobrému budoucímu uplatnění. Pokud rodiče nemohou školu podporovat, neměli by ji sabotovat. Školní vzdělání je pro dítě nezbytné. Jestli chtějí svoje dítě vzdělávat jinou formou, měli by uvažovat o možnosti domácího vzdělávání.

4.8 Spolupráce učitele a rodičů

Je velmi důležité, aby mělo dítě k učiteli dobrý vztah. Stejně tak je důležité, aby k učiteli svého dítěte měli dobrý vztah i rodiče. Učiteli by měli důvěřovat v tom, že je dobrý pedagog, odborník ve svém oboru, že má jejich dítě rád a že jej spravedlivě hodnotí.

Učitel se stává součástí života dítěte, a tím pochopitelně ovlivňuje i život rodiny. Rodiče společně s dítětem prožívají vše, co se děje ve škole, všechny jeho školní radosti i starosti, úspěchy i neúspěchy. (Klégrová, 2003, s. 54)

Rodiče se s učitelem poprvé blíže setkávají na třídní schůzce. Pro rodiče by mělo být důležité učitele poznat osobně a i pro učitele je velmi dobré, pokud rodiče svých žáků zná osobně. Usnadní to vzájemnou komunikaci. Schůzka s rodiči by neměla

probíhat ve spěchu někde na chodbě, ale naopak v klidném prostředí, kde je možné se posadit a zmíněnou záležitost probrat.

Při jednání s rodiči by měl mít učitel na mysli, že rodiče jsou dospělí a že je nemůže kárat za jejich výchovné vedení. Neměl by vystupovat ze své role učitele a zabývat se pouze tím, co se bezprostředně dotýká vzdělání dítěte. Při sdělování nepříjemné věci je třeba pečlivě volit slova a vyjádřit se tak, aby se jeho sdělení stalo základem pro společné úsilí obtíže překonat. Rozhodně by si měl učitel dávat pozor, aby dítě pouze nekáral.

K nejúčinnějším setkáním však patří pravidelné konzultace s rodiči a žákem, které probíhají zpravidla jednou za měsíc. Již podle názvu je zřejmé, že se zde symbolicky vytváří důležitý trojúhelník žák - rodič - učitel a pro všechny má setkání velký význam. (Kreisllová, 2008, s. 49)

V některých případech je komunikace s rodiči velmi obtížná. Někteří rodiče odmítají spolupracovat. Jedná se o rodiny příliš ochranné, které dítěti zametají cestičku za všech okolností. Pokud se dítěti něco nedaří, vždy je na vině někdo jiný. Dítě si pak snadno zvykne, že ať udělá cokoli, rodiče to za něj vždy vyřeší. Příliš nároční rodiče na dítě kladou nepřiměřené požadavky, které není schopno plnit. Takové dítě pak může trpět pocitem viny, že své rodiče zklamalo a odráží se to na jeho sebevědomí.

Opakem je pak rodina málo pečující, kdy rodiče nemají o dítě zájem. A to z důvodu rodičovské nezkušenosti, velké zaneprázdněnosti nebo jiných vnějších důvodů. Extrémním případem jsou rodiny zanedbávající spolupráci se školou. Pro děti z těchto rodin je škola jediné místo, kde mohou dokázat, co dovedou a kde budou pochváleny. Často je to právě učitel, který dá dítěti impuls v životě něco dokázat a na koho pak s vděčností dítě vzpomíná.

5 ADAPTAČNÍ POTÍŽE

Začátek školy přináší mnoho změn do života dětem i jejich rodičům. Je pochopitelné, že vše nemusí probíhat úplně hladce a sem tam se může objevit nějaký ten zádrhel. Je samozřejmě nejlépe obtížím předcházet, ale když se to nepovede, tak je alespoň dobré řešit je co nejdříve a bez zbytečných emocí. (Klégrová, 2003, s.61)

Největší obtíže dítěti způsobí přijetí školního režimu. Vše má jistý řád, vše je řízeno časem. Pomalejší děti mohou mít problémy přizpůsobit se časovému rytmu. Již samotné vstávání může být nepříjemné. Po příchodu do školy se hned pracuje v určitém tempu, dítě se musí připravit na hodinu, převléknout se na tělocvik, neloudat se s obědem apod. Jsou děti, které jedí pomaleji a při spěchu se najíst nedokáží. Obdobným problémem může nastat ve chvíli, kdy dítěti obědy nechutnají. V tomto případě je lepší dítě postupně na školní jídelníček přizpůsobit nebo mu chystat oběd doma.

Změna režimu se netýká pouze času, který dítě stráví ve škole. I průběh odpoledne se musí podřídit povinnostem školáka. Dítě si už nemůže jen hrát, musí dělat úkoly, připravovat si tašku a kontrolovat si pomůcky. Často dítě vnímá nedostatek času na hraní jako omezování, i kvůli tomu se mu nechce chodit do školy.

Problém může vzniknout i u autority paní učitelky. Při společné práci paní učitelka podává pokyny všem najednou a ten, kdo nedával pozor pak neví, co má dělat. Napomenutí může dítě vnímat jako projev nepřátelství. Dítě by mělo být připraveno na to, že může dojít i k neúspěchu. Pokud dítě přichází domů s pláčem, je na rodičích, aby dítě uklidnili a přesvědčili jej, že vše bude příště lepší.

Zvlášť citlivé bývají děti na nespravedlivé hodnocení. Snažilo se a nebylo pochváleno. Dítě není zpočátku schopno porovnat svůj výkon s ostatními, postupně se to učí.

Co nepříjemného se ještě může dítěti ve škole přihodit? Může se mu třeba něco ztratit. Ztráta věci je nepříjemná pro každého, o to více pro dítě, které neví, co má dělat. (Klégrová, 2003, s.62)

5.1 Obtíže se čtením

Čtení je jedna z nejpodstatnějších dovedností, kterou se dítě učí v první třídě. K tomu, aby se dítě naučilo číst, musí mít určitou úroveň vyspělosti centrálního nervového systému, musí spolupracovat obě hemisféry a musí být zralé jednotlivé speciální funkce důležité pro čtení.

Mluvenou řeč se dítě učí přirozeně - odposloucháváním a komunikováním s lidmi kolem sebe. Učí se jí poměrně rychle, řeč má svůj specifitější mozkový systém. Hlavní podmínkou a podnětem k zvládnutí řeči je pobyt v lidské společnosti, potřeba mluvit a být v kontaktu s lidmi kolem sebe. (Klégrová, 2003, s.73)

Pro čtení je nutná zralost sluchového a zrakového rozlišování. Dítě musí rozlišovat jednotlivá písmenka, obtíže dělají písmenka zrcadlově obrácená. Dítě musí písmenko nejprve poznat, zrakem jej odlišit od jiných písmen a také umět rozlišovat sluchem i jednotlivé hlásky ve slově. Dítě vnímá slovo jako komplex, který má určitý význam. Slova se učí jako celky, hláska sama o sobě nemá význam a vydělit hlásku z komplexu slova je poměrně složitá záležitost.

Dítě se naučí postupem času poznat hlásky, ale než začne skládat a rozkládat slabiky, může to trvat i několik měsíců. Jde zde o přirozený proces zrání. Jakmile je dítě schopno složit a rozložit jednoduchou slabiku, má vyhráno. Dítě se učí číst nejprve jednoduché slabiky s použitím jen určitých písmen. Postupně přibývají další písmenka a děti čtou složitější a delší slabiky.

I samotné čtení slabik je náročné. Dítě musí rozlišovat tvary jednotlivých písmen, uvědomit si, jakou hlásku zastupují, spojit je do jednoho celku a najednou je vyslovit. Tento proces se postupně automatizuje a dítěti to jde jakoby samo.

Po čtení slabik následuje čtení slov vcelku. Dobrému nácviku slabik je třeba věnovat velkou pozornost, jinak může dojít k chybnému návyku čtení nebo-li tichému předčítání slov. Děti, u nichž se objeví dvojitý čtení, je vnějším okolím vtlačeno do čtení slov najednou. Dítě se chce zavděčit a přečíst celé slovo, aniž by slabikovalo. Proto si slovo napřed potichu předříká a pak jej najednou vysloví nahlas. Čtení je však trhavé, přerývané a celý vývoj plynulého čtení se zpomaluje. Není dobré na dítě spěchat, vždyť úroveň čtení je důležitou podmínkou pro celé další vzdělání. Proto velmi záleží na dobrém nácviku čtení.

Některým dětem čtení doopravdy nejde, ačkoliv se snaží učitel i rodiče. Za ostatními dětmi se opožďuje, nemůže si zapamatovat tvary písmen, obtížně skládá i jednoduché slabiky.

Pokud problémy se čtením přetrvávají několik měsíců nebo se dokonce prohlubují a dítě se víc a víc opožďuje ve čtení proti spolužákům, bylo by na místě zajít do pedagogicko-psychologické poradny. Mohlo by se jednat o specifickou poruchu učení-dyslexii. (Beníšková, 2007, s.l 14-115)

Na druhé straně se můžeme setkat s dětmi, kterým jde čtení velmi dobře. Není na tom nic divného. Rozhodně by se ale nemělo stát, aby rodič dítě učil číst záměrně dopředu z důvodu zjednodušení školní docházky. Ve škole je na nácvik čtení času dost a většina dětí se číst naučí podle vyzkoušených a ověřených postupů až ve škole.

5.2 Obtíže při nácviu psaní

Psaní je další dovedností, kterou se má dítě naučit na začátku školní docházky. Psaní v první třídě znamená, že se dítě naučí psát tvary jednotlivých písmen malé a velké psací abecedy a že je dovede spojovat do slov. (Klégrová, 2003, s.77)

Nejprve se učí jednotlivá písmena, pak kratší slova opisuje z psací předlohy. Postupně se učí přepisovat do psací podoby i tištěná písmena, slova, věty. Nejobtížnější je pro děti diktát slov. Dítě se musí naučit, že věta začíná velkým písmenem a končí tečkou nebo jiným znaménkem. Měly by také umět rozlišovat délku samohlásek.

Před samotným psaním je třeba zkontrolovat správné sezení (výška židle a stolu, dostatek světla) a naučit dítě správně držet tužku. Při psaní by měla být uvolněná celá ruka, proto učitel zařazuje před i po psaní uvolňovací cviky ruky.

Pro některé děti může být zpočátku velmi náročné koordinovat ruku a oko, jednotlivé tvary se jim příliš nedaří. Někdy jsou kostrbaté, jindy hranaté. I když se dítě snaží, ruka je „neposlouchá“.

Pokud problémy se psaním trvají několik měsíců a nijak se vám nedaří je zlepšovat, bylo by na místě zajít do pedagogicko-psychologické poradny. Může se jednat o specifickou poruchu učení - dysgrafii nebo dysortografii. (Beníšková. 2007, s.122)

Nejtěžším při psaní je většinou psaní diktátů. U někoho se potíže mohou objevit až ve chvíli, kdy začne psát diktáty. Dítě vynechává znaménka a jednotlivá písmenka, obtížně převádí diktované slovo do psací podoby, slova nedopisují nebo je úplně komolí. Pokud nepomáhá pomoc učitele a rodičů, je na místě navštívit odborníky. K úpravě specifických obtíží pak bude potřeba speciálních nápravných cvičení.

5.3 Obtíže v začátcích počítání

Už od pradávna je čtení, psaní a počítání považováno za trivium základních dovedností, které by se dítě mělo ve škole naučit. Proto je počítání třetí ze základních dovedností, které se dítě bude v první třídě učit.

Během první třídy se má dítě naučit počítat do dvaceti, tj. sčítat a odčítat v rámci první a druhé desítky a řešit jednoduché slovní úlohy. Na konci první třídy by se dítě mělo v oboru do dvaceti již bezpečně orientovat. (Klégrová, 2003, s.81)

Většina dětí se zpočátku potřebuje držet nějaké názorné předlohy, počítají na počítadle, počítají předměty, obrázky, tečky. Nejčastěji užívají prsty. Postupně přechází od názorného počítání k počítání jen v představě.

Početní představy se vytvářejí postupně, někdy uplyne celá první třída, jindy se číselná představa vytvoří ještě později. S používáním prstů se vytváří číselná představa, dítě si vytváří pojem počtu jako určitého množství, prvků seřazených v řadě. K tomu, aby dítě umělo s čísly zacházet, musí pochopit, že intervaly mezi jednotlivými čísly jsou stejně velké. Dítě musí pochopit, že sčítání a odčítání jsou zvrtné operace a že vztahy se mezi jednotlivými čísly nemění.

Nejčastější obtíže se objevují, pokud u dítěte přetrvává potřeba názorného podkladu příliš dlouho. Počítání je proto pomalé a nepohotové. Některé děti se zase nemohou odpoutat od počítání v řadě. Vždy odpočítávají řadu od začátku, nejsou schopny odhadnout množství, určitý počet přidat nebo odebrat. Nejobtížnější při počítání v řadě jsou přechody přes desítky. Je třeba mít řádně upevněné spoje do deseti, pak je možné pokračovat s počítáním s přechodem přes desítku.

Pokud problémy s počítáním trvají několik měsíců a nijak se vám nedaří je zmírnit, bylo by na místě zajít do pedagogicko-psychologické poradny. Může se jednat o specifickou poruchu učení - dyskalkulii. (Beníšková, 2007, s.131)

5.4 Obtíže s hyperaktivitou

Hyperaktivní dítě se projevuje nadměrnou činností, je stále v pohybu, který bývá často neúčelný. Takové dítě u ničeho příliš dlouho nevydrží, nedokáže se zklidnit, i kdyby chtělo, nevydrží se soustředit, poposedává na židli.

Hyperaktivita je dnes častá nálepka. Podle slovníku cizích slov hyperaktivita znamená „motorický neklid projevující se nadměrnou činností“. Podle psychologického slovníku je hyperaktivita „nadměrné, ale neúčelné a neproduktivní zvýšení činnosti“. (Beníšková, 2007, s.143)

K poruše s hyperaktivitou se často přidružuje porucha pozornosti, tzv. ADHD. Dítě s ADHD si často neklidně hraje s rukama, vrtí se na židli, bezúčelně pohybuje nohama a nevydrží klidně sedět. Svou odpověď často vyhrkne rychle a bez rozmyslu, bývá nadměrně povídavé, skáče druhým do řeči, přerušuje ostatní. Jeho výkonnost klesá a rychleji se unaví.

Pro tyto děti je nutné vytvořit bezpečné prostředí, kde bude mít dostatek pohybu. Ve škole je nutná častá zpětná vazba, pravidelný režim, malý počet dětí ve třídě, možnost pohybového uvolnění i během vyučování a důslednost při hodnocení chování.

Práce s hyperaktivními dětmi bývá velmi náročná, vyžaduje mnoho trpělivosti a výchovatského umění. Určitou nadějí může být fakt, že se v pubertě chování dítěte díky působení hormonů změní.

5.5 Obtíže s nesoustředěností

Některé děti se ve škole soustředí hůř než ostatní, vyruší je každá drobnost, myšlenkami jsou často někde jinde. S potížemi s pozorností souvisí i zapomínání. Děti si nepamatují, jaké mají vypracovat úkoly nebo zda vůbec úkol mají, jaké pomůcky do školy mají druhý den přinést. (Beníšková, 2007, s.140)

Způsobů, jak dítěti pomoci je několik. Ve škole je třeba časté střídání činností, zavést úkolníčky, se spolužáky si vyměnit telefonní číslo a hlavně dítěti zdůraznit, že za své jednání nese důsledky. Bude se poté více snažit nezapomínat. Rodiče by doma měli své požadavky sdělovat jasně a srozumitelně ve vhodný okamžik. Pokud dítě žádají o nějakou činnost, mělo by jít pouze o jednu věc. Vhodným pomocníkem je dítěti udělat seznam požadovaných věcí, z něhož si dítě může odškrtnávat splněné položky.

Opět je důležité dítě za plnění úkolů chválit. Neříkat jim, že jde přeci o samozřejmost, pro děti se zapomnětlivostí není samozřejmé si něco zapamatovat. Pokud bude dítě pozitivně ohodnoceno, bude se ještě více snažit. Naopak dítěti, které na své povinnosti stále zapomíná, je třeba stále vše připomínat, trvat na splnění všech povinností. Je třeba důslednost a trpělivost.

6 DETI VE ŠKOLE NEUSPESNÉ

Neúspěch dítěte ve škole může mít různé důvody. Mohou to být nerovnoměrnosti ve vývoji, snížené nadání, školní nezralost, zdravotní obtíže, špatná rodinná a sociální situace atd. (Klégrová, 2003, s.85)

Pokud učitel zjistí, že za neúspěchy dítěte stojí neurovnané rodinné poměry, zanedbávání apod., je třeba kontaktovat oddělení péče o rodinu. Učitelovou zvýšenou individuální péčí může dítěti nahradit dohled rodiny.

Většinou už při vstupu do školy dítě přichází s jistou vybaveností. Neznamená to automaticky, že za svůj neúspěch může, jen jsou jeho možnosti omezené a nejsou plně v harmonii s požadavky školní výuky.

6.1 Děti se specifickou poruchou učení

Děti se specifickou poruchou učení mají situaci komplikovanější než zdravé děti. Ke zlepšení většinou pomůžou jen speciální metody práce. V dnešní době o specifických poruchách učení víme už mnoho, přesto se stále objevuje názor, že jde o děti „hloupé“.

Specifické poruchy učení jsou popisovány jako poruchy v jednom nebo více psychických procesech nutných k porozumění či užívání řeči v mluvené nebo psané formě, případně jako poruchy schopnosti zvládat některé činnosti v populaci běžné. Poruchy se projevují nedokonalou schopností vnímat, mluvit, číst, psát, ovládat pravopis nebo počítat. (Kremlíčková, 1997, s.30)

Často se také můžeme setkat s tím, že je dítě podhodnocováno. Tyto děti nebývají považovány přímo za hloupé, ale většinou za méně nadané než ve skutečnosti jsou. Dále jsou tyto děti označovány za líné, pomalé a nepozorné. Porucha ovlivňuje negativně celý obraz dítěte.

Dítěti jsou připisovány další špatné vlastnosti. Je snadnější říct, že by se jeho výkon zlepšil „kdyby chtěl“, než přijmout fakt, že má obtíže, za které nikdo nemůže. Někdy se rodiče za poruchu svého dítěte stydí a s vyhledáváním odborné pomoci váhají. Jindy naopak na poruchu svádějí jiné neúspěchy.

Děti se specifickou poruchou učení potřebují ubezpečit, že jejich snaha nevychází nadarmo. Dítě potřebuje podporu, obdobně jako rodiče. Všichni potřebují povzbuzení, pochvalu a ocenění své práce. Naprosto nezbytná je tedy úzká spolupráce rodiny a školy.

6.2 Děti méně nadané

Děti, které jsou méně nadané pro školní práci, mají situaci ještě náročnější. Záměrně říkám méně nadané pro školní práci, neboť dítě může být šikovné a dobře nadané v jiných směrech, může být např. velmi zručné, pohybově zdatné, společensky a citově vyspělé, se smyslem pro humor atd., jenomže tyto schopnosti ve školní práci příliš neuplatní. (Klégrová, 2003, s.89)

Děti méně nadané se pohybují v pásmu podprůměru a níže. Ve školním prospěchu budou vždy slabší a nepomůžou mu žádné speciální metody práce. Vždy se budou muset snažit, aby dosáhly alespoň průměrných výsledků. U těchto dětí se musí výkon hodnotit vzhledem k jejich možnostem, je třeba je řádně chválit a oceňovat jejich snahu.

Jedině díky zvýšenému úsilí budou tyto děti prospívat. Je tedy nutné jejich zájem o školu udržet i při slabších výsledcích.

U dětí méně nadaných se pod vlivem dlouhodobého neúspěchu mohou měnit i projevy chování. Často se objevují kompenzační mechanismy. Dítě odmítá spolupracovat, zapomíná a zapírá úlohy, ztrácí sešity, falšuje podpisy apod. Někdy se zase snaží na sebe přitáhnout pozornost, prosazuje se šaškováním, vychloubáním, útočí na děti, vysmívá se jim, žaluje, ponižuje slabší apod.

Právě u těchto dětí je velmi obtížné vyrovnat se s neúspěchem. A pokud není dítě úspěšné ve škole, je třeba dát mu příležitost v jiných oblastech, kde se cítí dobře, kde je oceňováno a kde se mu vede.

7 DĚTI VELMI NADANÉ

Děti velmi nadané o svých schopnostech dají vědět již v předškolním období. Jsou zvědavé, velmi rychle se všemu učí a o svých zájmech se dovedou bavit i s mnohem staršími dětmi.

U těchto dětí není problémem jejich nadání, obtíže se spíše objevují v sociální oblasti. Dítě bývá ještě dětsky hravé a sociálně vyspělé přiměřeně svému věku, jeho zájmy však směřují do jiných oblastí, než odpovídají jeho věku.

Dítě velmi nadané se ve skupině svých vrstevníků cítí osaměle, hůře si hledá kamarády. Je třeba jej naučit toleranci k druhým. Pokud se nadané dítě bude vytahovat, nebude si sním nikdo chtít hrát. Dítě brzy zjistí, že bez kamarádů není život tak příjemný. V životě se bude setkávat s lidmi a bude s nimi muset vycházet. Dobrý sociální trénink mu tedy od začátku může velmi usnadnit život do budoucna.

Rodičům přirozeně dělá radost schopnosti dítěte rozvíjet a vyhovovat jeho zájmům. Mimoto dítě bývá většinou samo dostatečně iniciativní, aby se učilo všemu, co mu jeho vývojová úroveň umožňuje. Hrozí tu jen mírné nebezpečí, abychom nerozvíjeli jen některé schopnosti dítěte a na jiné nezapomínali. (Klégrová, 2003, s.93)

8 INTEGRACE ŽÁKŮ SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI

Vzdělání má v naší společnosti vysokou hodnotu. Znalosti a vědomosti člověka vzbuzovaly úctu v minulosti a i v současné době tomu tak je. Říká se, že bohatost národa není jen v nerostných surovinách, v ekonomice, ale především ve vzdělanosti obyvatelstva.

Pro děti se smyslovým, zdravotním, tělesným nebo jiným postižením je přístup ke vzdělávání mnohem složitější. Ve školách je pro ně nutné vytvořit takové podmínky, aby mohly plně využít svých schopností a dále se uplatnit v životě.

Díky práci odborníků (pedagogů, speciálních pedagogů, psychologů, lékařů) byla vytvořena široká síť pedagogicko-psychologických poraden, které dokáží upřesnit diagnózu a poradit s metodami a postupy práce. Děti mohou být vzdělávány buď ve speciálních školách nebo ve školách běžných. Speciální potřeby dětí jsou zajišťovány formou individuální integrace, kdy dítě zůstává v běžné skupině svých vrstevníků nebo formou skupinové integrace, kdy dítě navštěvuje speciální třídu s menším počtem dětí.

Pro integraci handicapovaných musí být nezbytně vytvořeny podmínky - ekonomické, psychosociální, právní i politické. Všechny tyto podmínky mohou situaci žáků výrazně zjednodušit a pozitivně ovlivnit, nebo ztížit až na sociálně neúnosnou mez. (Kremlíčková, 1997, s.14)

Pro integrované dítě se vypracuje individuální vzdělávací plán, který vychází z aktuálních možností a potřeb žáka. Dítě pracuje podle svých schopností, individuálním tempem. V mnoha školách se objevuje speciální pedagog nebo psycholog, který pečuje o integrované děti. Koordinuje komunikaci školy s rodiči, nabízí rozvíjející cvičení, programy na koncentraci pozornosti, spolupráci s dalšími odbornými pracovišti apod.

8.1 Integrace dětí se specifickou poruchou učení a chování

Specifické vývojové poruchy chování a učení se dělí na

1. Poruchy chování na bázi lehké mozkové dysfunkce
2. Poruchy učení, mezi které patří dyslexie (porucha čtení), dysortografie (porucha pravopisu), dysgrafie (porucha psaní), dyskalkulie (porucha počítání), dyspraxie (porucha motoriky a koordinace pohybů) a dysmúzie (porucha, ztráta smyslu pro hudbu). (Kremličková, 1997, s.28)

V dnešní době jde o běžnou záležitost, každá škola již s integrovanými dětmi počítá. Výuka se přizpůsobuje tak, aby děti mohly využít svých schopností. Děti mohou zůstat v běžné třídě, zůstávají se svými kamarády, nejsou vytrženy z kolektivu, nemusí si zvykat na jiné děti, na jiné prostředí.

Při zařazení do specializované třídy jsou děti vystaveny menší konkurenci. V těchto třídách jsou většinou děti, u kterých jsou obtíže již natolik závažné, že by pro ně vzdělávání v běžné třídě bylo neúměrnou zátěží.

Podle míry závažnosti jsou zvoleny nápravné metody, které provádí jak učitel ve škole, tak rodiče doma. K tomu, aby škola mohla s dítětem pracovat tím nejvhodnějším způsobem, je třeba, aby rodiče školu o obtížích informovali. Je tedy nezbytné s dětmi pracovat podle pokynů odborníků a hlavně nešetřit chválou a povzbuzením.

8.2 Integrace dětí s tělesným postižením

Děti se zdravotním postižením mají cestu ke vzdělání náročnější. Pracují ve ztížených podmínkách, musí vynaložit obrovské úsilí, aby dosáhly stejných výsledků jako zdravé děti. K tomu, aby tyto děti byly ve vzdělávání úspěšné, je třeba výuku přizpůsobit omezujícím podmínkám tělesného postižení.

Smyslové a tělesné postižení i další zdravotní obtíže se většinou projevují od časného dětství a jsou zachycovány ve zdravotnické péči odborných lékařů. Lékař již před nástupem dítěte do školy upozorní rodiče na možnosti speciálního vzdělávání a doporučí nejvhodnější volbu. (Klégrová, 2003, s.130)

Rodiče se také mohou obrátit o radu na speciálně pedagogická centra, ve kterých doporučují volbu vhodného typu školy. Vždy je třeba zvážit zařazení dítěte do školy, je nutné brát v úvahu jeho schopnosti a zdravotní omezení.

Pro děti se smyslovým postižením jsou zřízeny speciální školy - školy pro děti se sluchovým a zrakovým postižením a s vadami řeči. Dále jsou zřizovány speciální školy pro děti s tělesným postižením, pro děti nemocné a oslabené, pro děti s autismem, s kombinovanými vadami a děti s dalšími zdravotními obtížemi (např. s epilepsií).

Všechny tyto školy jsou ve větších městech, pro děti z větší vzdálenosti to znamená každodenní dojíždění nebo ubytování na internátu. Ve třídách je snížený počet žáků, tím jsou vytvořeny podmínky pro individuální výuku.

Při vzdělávání dětí se zdravotním postižením je třeba brát v úvahu také sociální stránku. Integrace dítěte do běžné základní školy může být velmi prospěšná pro vývoj. Dítě není vytrženo ze svého prostředí, chodí do školy s dětmi, s kterými si hraje po vyučování. Integrace má přínos i pro zdravé děti, ty se zase učí, jak se při svých hrách stát citlivějším a vnímavějším k obtížím druhých, přizpůsobují se zdravotnímu omezení svého spolužáka.

Integrace v běžných třídách je většinou úspěšnější u dětí, u nichž je tělesné postižení menšího rozsahu nebo jej lze částečně kompenzovat, např. brýlemi, sluchadlem, protézou apod.

8.3 Integrace dětí s mentálním postižením

Pro děti s mentálním postižením jsou zřizovány speciální školy. To proto, že se nemohou s úspěchem vzdělávat v základní škole díky svým rozumovým nedostatkům. Opožděný nebo nerovnoměrný vývoj se u dítěte objeví již v raném věku. Tyto děti jsou pak v péči lékařů, kteří zvažují, mohou-li děti nastoupit do běžné školy nebo do speciální školy.

U dětí, u nichž opoždění ve vývoji nebylo tak nápadné a rozumové schopnosti nejsou tak výrazně sníženy, poznáme většinou až v průběhu školní docházky, do jaké míry se mohou s úspěchem vzdělávat v základní škole. U některých z nich se totiž vývojové opoždění může ještě vyrovnat. Některé zase i při nižším nadání nároky školy dobře zvládají díky svým pracovním dovednostem. Pokud dítě ve škole neprospívá, většinou nejprve hledáme postupy, jak mu pomoci. (Klégrová, 2003, s.133)

Součástí pomoci je i psychologické a speciálně pedagogické vyšetření. Ty se snaží odhalit příčiny neúspěchu a najít vhodný způsob, jak dítě učit, aby lépe prospívalo.

Pokud dítě stále neprospívá a jeho školní výsledky jsou nápadně slabé, je třeba uvažovat o změně zařazení. Rodiče často sami vědí, že je výuka pro dítě náročná, školní prospěch se i při zvýšeném úsilí nezlepší a dítě je nešťastné. Někdy se mohou objevit i psychosomatické obtíže jako poruchy spánku, nechutenství, bolesti hlavy apod. Přeražení pak pro dítě bývá úlevou, učení je méně, místo pěttek nosí dvojky a začne se mu vracet sebevědomí a radost ze života.

Rodiče se někdy bojí, že se ve speciálním typu školy dítě nic nenaučí. Opak je však pravdou. V těchto školách je kladen větší důraz na názornou a praktickou výuku. Nižší počet žáků ve třídě učiteli umožňuje přizpůsobovat výuku jednotlivým žákům. Po skončení školy se žáci mohou vzdělávat v odborných učilištích. Děti se díky vzdělávání ve speciálních školách vybaví základními vědomostmi a dovednostmi do života, vrací se jim chuť do práce. Pro život je jistě důležitější dobré sebevědomí než množství znalostí.

PRAKTICKÁ ČÁST

9 CÍL

Cílem mé diplomové práce je srovnání školní zralosti a připravenosti na školní docházku prostřednictvím Jiráskova testu u dětí na konci 1. třídy a u dětí v závěru docházky do mateřské školy. Dále jsem zkoumala, jak jsou děti připraveny na školní docházku u zápisu do základní školy.

U dětí na konci mateřské školy se předpokládalo, že při obkreslování jednoduché věty budou děti schopny větu čitelně napodobit, u obkreslení skupiny bodů bude počet sestavení bodů odpovídat předloze. U sluchového vnímání děti poznají první hlásku, vymyslí další tři slova a dokáží rozeznat domluvenou slabiku "tří". U testu paměti se předpokládalo zapamatování celé řady slov. U testu verbálního myšlení měly děti bezpečně odpovědět na většinu odpovědí.

U dětí na konci 1. třídy se předpokládalo zcela čitelné napodobení psané předlohy se všemi gramatickými náležitostmi (správná velikost písma, interpunkce). U obkreslování skupiny bodů mělo jít o dokonalé napodobení předlohy (rovnoběžnost obrazce s předlohou, nevychýlení bodů). Při testu sluchového vnímání měly děti bezpečně poznat první hlásku ve slově, následně na ní vymyslet další slova a rozeznat domluvenou slabiku "tří" pouze ve třech slovech. U testu paměti si měly děti zapamatovat celou řadu slov. U testu verbálního myšlení se předpokládalo, že děti dokáží správně odpovědět na všechny položené otázky.

Při zápisu do 1. třídy se předpokládalo, že děti dokáží nahlas a zřetelně vyslovit své jméno a bydliště. Dále budou komunikovat beze strachu a přemlouvání, jejich výslovnost bude dokonalá. Zvládnou zarecitovat básničku, zopakovat vytleskaný rytmus, orientovat se v prostoru a zavázat tkaničku. Během práce s textem dětem nebude činit problémy rozeznat barvy, geometrické tvary, vyjmenovat číselnou řadu. Při kreslení postavy (která bude nakreslena dvojdimenzionálně, postava bude mít hlavu, trup a končetiny v odpovídajících proporcích) ukáží správné držení tužky.

Cílem mé výzkumné práce bylo zjištění vývojové úrovně, školní zralosti a školní připravenosti vzhledem k předpokládaným výsledkům v rámci Jiráskova orientačního testu školní zralosti a Testu verbálního myšlení. Získané informace jsem následně porovnávala u dětí v různých vývojových etapách a v různých obdobích předškolní a školní docházky.

10 METODY

Hlavní metodou výzkumu šetření se stala výzkumná sonda, která se zaměřila na základní kritéria školní zralosti, tj. zrakové vnímání, sluchové vnímání, paměť a verbální myšlení. Využila jsem Jiráskův Orientační test školní zralosti (úkoly obkreslení jednoduché věty psacím písmem, obkreslení skupiny bodů) a Jiráskův Test verbálního myšlení.

Dále jsem využila metodu pozorování - při testu zrakového vnímání (obkreslení jednoduché věty napsané psacím písmem a obkreslení skupiny bodů), metodu nedokončených vět u testu verbálního myšlení (např. Ráno snídáme, v poledne....), metodu individuálního rozhovoru u testu verbálního myšlení, metodu dotazníkovou u testu sluchového vnímání (rozeznání první hlásky ve slově, rozeznání předem domluvené slabiky "tří").

11 VLASTNÍ VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

11.1 Organizace

Testy školní zralosti v 1. třídě jsem prováděla na konci měsíce června 2008. Prováděla jsem je během školního vyučování, kdy jsem seděla v zadní lavici a během výuky si k sobě postupně volala všechny děti. Na každého jsem měla připravených 15 minut, během vyučovací hodiny jsem tedy pracovala maximálně s třemi dětmi. Na celkový počet 21 dětí jsem tedy potřebovala 7 vyučovacích hodin.

Na samém počátku zkoumání jsem byla dětem představena, poté jsem začala s dětmi pracovat. Nejprve jsem dala dětem instrukci, aby obkreslili větu napsanou psacím písmem a skupinu bodů. Neříkala jsem jim, kam mají skupinu bodů umístit.

U testu sluchového vnímání jsem dětem nejprve přečetla zadání a následně čekala, co mi odpoví. U úkolu, v němž měli rozeznat domluvenou slabiku "tří", jsem dětem opakovala domluvenou slabiku vždy dvakrát. Vždy jsem všem zdůraznila, že pokud nebudou vědět, vůbec to nevádí a mohou mi to říct. U testu paměti jsem řadu slov vyslovila pouze jednou. Při testování verbálního myšlení jsem danou otázku zopakovala jen jednou, pokud mi někdo odpověděl neobvykle, snažila jsem se zjistit proč, co ho k tomu vedlo.

Testování školní zralosti u předškoláků probíhalo na konci června 2008. Opět jsem si stanovila na každé dítě 15 minut. Celkový počet dětí bylo 14, potřebovala jsem tedy necelé 4 hodiny.

Na samém počátku práce jsem byla dětem představena, následně jsme spolu začali pracovat. Úkol u zrakového vnímání jsem zadala všem dětem najednou, děti seděly u stolečků. Některým jsem musela přesně ukázat, co a kam mají obkreslit. Větu jsem také napsala na tabuli.

U dalších úkolů jsem spolupracovala s každým dítětem zvlášť. Vždy jsem se zeptala, jestli zadání testu rozumí a pokud se u někoho objevili nesrovnalosti, zadání jsem zopakovala, případně ještě doplnila.

Při zápisu do 1. třídy bylo na každé dítě stanoveno 20 minut. Jedna učitelka vykonávala samotný zápis, druhá s rodiči vyplňovala potřebné formuláře. Nejprve každého čekala část zápisu, při níž rodiče vyplňovali formuláře a děti kreslily postavičku. Následně se rodiče s dětmi odebrali k druhé učitelce, která vedla samotný zápis. Během zápisu jsem se střídala v obou místnostech, převážně jsem ale spolupracovala s rodiči, pomáhala jim vyplňovat formuláře, zodpovídala jejich dotazy a děti motivovala ke kresbě lidské postavy. Celý zápis trval od 8 do 17 hodin.

11.2 Zkoumaný vzorek

Při zkoumání školní zralosti u žáků 1. třídy jsem pracovala celkem s 21 dětmi, přičemž šlo o 7 chlapců a 14 dívek. V této třídě má svůj školní vzdělávací plán dívka, která je mentálně zaostalá. Dívka je šikovná, ale je zřetelně pomalejší než ostatní děti, musí ji být tedy připravovaná individuální práce. Tato dívka má osobní asistentku.

Dále je v této třídě dívka, která 1. třídu absolvuje již podruhé. Jedná se o dítě, kterému se rodiče dostatečně nevěnují, nespolupracují se školou, nedělají s ní domácí úkoly. Dívka tudíž nemá velkou šanci na zřetelný pokrok ve vzdělání a velký podíl na jejím posunuje na třídní učitelce.

V mateřské škole jsem pracovala se 14 předškoláky, přičemž šlo o 7 chlapců a 7 dívek. Testy jsem také dělala s třemi dětmi, které byly k předškolákům přiřazeny pouze výjimečně. Tyto děti zřetelně prokázaly svou školní nezralost, protože byly o rok mladší než předškoláci. Z celkového počtu dětí pouze 2 navštěvovaly logopedickou poradnu kvůli špatnému vyslovování „r, ř“. Jiné problémy nebyly prokázány. Všechny tyto děti nyní navštěvují 1. třídu.

Na zápis do 1. třídy bylo zapsáno 21 dětí, přičemž šlo o 15 chlapců a 6 dívek. Již předběžně bylo u dvou chlapců požádáno o odklad školní docházky z důvodu školní nepřipravenosti a u jedné dívky byl odklad školní docházky navržen z důvodu společného soužití rodiny v zahraničí. U dalších dvou chlapců byl odklad navržen během zápisu, děti neprokázaly školní zralost a připravenost na školní docházku. Chlapci zcela nekomunikovali, nezodpověděli na jedinou otázku.

11.3 Průběh výzkumného šetření

Pro účely výzkumného šetření jsem si zvolila mateřskou a základní školu v Trhově Štěpánově. Obě dvě instituce se nachází na samém konci města a velmi úzce spolupracují.

Po domluvě s ředitelem základní školy jsem zahájila výzkum u žáků 1. třídy v červnu 2008. Pracovala jsem celkem s 21 dětmi. Třídní učitelka mi dala prostor vypracovávat testy v průběhu výuky individuálně se všemi dětmi.

V mateřské škole jsem výzkum zahájila také v červnu 2008. Jednalo se o třídu předškoláků, tedy těch dětí, které se v lednu zúčastnily zápisu do základní školy. Děti bylo celkem 14. Úkoly na zrakové vnímání vypracovala celá třída najednou. Ostatní úkoly jsem zpracovala s každým dítětem individuálně.

Zápis do první třídy probíhal 22. ledna 2009, zúčastnilo se jej celkem 21 dětí.

11.4 Výsledky výzkumné sondy

11.4.1 Výzkumné sledování u předškoláků

Otázky mého zkoumání byly zaměřeny na zjištění školní zralosti a připravenosti pro vstup do základní školy podle Jiráskových testů školní zralosti. Zpracováno bylo 14 testů.

Jednotlivé otázky jsem zadávala každému dítěti zvlášť, pouze u testu zrakového vnímání pracovala celá skupina dětí najednou.

Při vyhodnocení testů byly odpovědi rozděleny do skupin správných a nesprávných odpovědí. Následně byly vyhodnoceny četnosti odpovědí a zaznamenány do tabulek.

11.4.1.1 Zrakové vnímání

Úkol č.1

Obkreslení jednoduché věty napsané psacím písmem

U tohoto úkolu jsem zvolila větu Eva je tu. Dětem jsem nakreslila linku a dala jim instrukce, aby větu opsali tak, jak ji vidí.

Ze všech 14 dětí jen tři zvládly větu položit na linku, ostatní psaly pod nebo nad linku. Dvě děti nedokázaly větu opsat vůbec. Šest vět bylo skutečně čitelných, pěti dětem se podařilo dodržet velikost písma. Písmena byla zhruba dvakrát větší než na předloze. Začáteční písmeno bylo u všech velké. Dvě děti nenapsaly tečku na konci věty. Tři děti nenapsaly tečku nad "j".

Úkol č.2

Obkreslení skupiny bodů

U tohoto úkolu jsem využila předlohu v Jiráskově orientačním testu školní zralosti.

Osm dětí téměř dokonale napodobilo předlohu, šlo jen o velmi malé vychýlení bodu z řádky. U pěti dětí sestavení bodů neodpovídalo předloze. Šlo zejména o vychýlení tečky nebo zúžení skupiny bodů do tvaru pyramidy.

11.4.1.2 Sluchové vnímání

Úkol č.1

Rozpoznat první hlásku se slově pes, podle této hlásky vymyslet další tři slova

Tabulka č. 1

Odpověď	Počet odpovědí
Správné rozpoznání hlásky	10
0 slov	3
1 slovo	5
2 slova	1
3 slova	1

Čtyři děti jako počáteční písmeno označily hlásky K, A, S, E.

Úkol č.2

Rozpoznat předem domluvenou slabiku „tří“ ve slovech tříkolka, třípatrový, koloběžka, natřít, křesadlo, tříkrálový, kluziště, setřít, ujistit, klepadlo.

Tabulka č.2

Odpověď	Počet odpovědí
Správné označení slabiky u slova tříkolka	14
Správné označení slabiky u slova třípatrový	12
Správné označení slabiky u slova tříkrálový	13

Dvě děti označily všechna slova. Jako další slova byly nejčastěji označeny "natřít křesadlo a setřít".

11.4.1.3 Paměť

Úkol č.1

Zapamatovat si řadu slov police, hůl, stůl, lampa.

Tabulka č.3

Odpověď	Počet odpovědí
Správné zapamatování celé řady	1
Zapamatování 1 slova	2
Zapamatování 2 slov	3
Zapamatování 3 slov	6
Zapamatování 4 slov	2

11.4.1.4 Verbální myšlení

Otázka č.1

Ráno snídáme, v poledne...?

Tabulka č.4

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	7
Spatná	5
Žádná	2

Správná odpověď - obědváme.

Otázka č.2

Ve dne je světlo, v noci je...?

Tabulka č.5

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	11
Spatná	3
Žádná	0

Správná odpověď - tma.

Otázka č.3

Obloha je modrá, tráva je

Tabulka č.6

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	13
Spatná	1
Žádná	0

Správná odpověď - zelená.

Otázka č. 4

Proč před příjezdem vlaku zavírají podle trati závory?

Tabulka č.7

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	9
Spatná	2
Žádná	3

Správná odpověď - aby se vlak nesrazil s autem, aby pod vlak někdo nevběhl.

Otázka č.5

Třešně, hrušky, švestky, to je

Tabulka č.8

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	10
Spatná	1
Žádná	3

Správná odpověď- ovoce.

Otázka č.6**Co je to Praha, Brno, Plzeň?**

Tabulka č.9

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	7
Spatná	0
Žádná	7

Správná odpověď- města.

Otázka č.7**Malá kráva je telátko, malý pes je_____malá ovce je.....??**

Tabulka č. 10

Odpověď	Počet odpovědí
Správné obě odpovědi	6
Správně štěně	14
Správně jehně	6

Správná odpověď- štěně, jehně.

Otázka č.8**Podobá se pes více kočce nebo slepici? Čím, co mají společného?**

Tabulka č. 11

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	14
Spatná	0
Žádná	0

Správná odpověď- kočce, mají čtyři nohy, ocas, chlupy, drápy.

Otázka č.9**Proč má každé vozidlo brzdu?**

Tabulka č.12

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	13
Spatná	0
Žádná	1

Správná odpověď- aby mohlo brzdit z kopce, aby zpomalilo v zatáčce, aby zastavilo v případě nebezpečí, aby zastavilo při ukončení jízdy.

Otázka č.10**Čím se sobě podobají kladivo a sekera?**

Tabulka č. 13

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	4
Spatná	4
Žádná	6

Správná odpověď- jsou ze dřeva a ze železa, mají topůrko, dají se jimi zatloukat hřebíky, je to nářadí, na zadní straně jsou placaté.

Otázka č. 11

v

Cím se sobě podobají kočka a veverka?

Tabulka č. 14

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	0
Spatná	9
Žádná	5

Správná odpověď- jsou to savci, mají čtyři nohy, ocas, srst - chlupy, jsou to zvířata, dovedou lézt po stromech.

Otázka č.12

Čím se liší hřebík a šroub? Podle čeho bys je rozeznal, kdyby tu ležely vedle sebe na stole?

Tabulka č. 15

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	4
Spatná	4
Žádná	6

Správná odpověď- šroub má závit (vrubky, kroucenou čáru), šroub se šroubuje, hřebík se zatlouká, šroub má matku.

Otázka č.13**Kopaná, skok vysoký, tenis, plavání, to je....?**

Tabulka č. 16

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	7
Spatná	1
Žádná	6

Správná odpověď- sport, hry, cvičení, cviky, závody, tělocvik.

Otázka č.14**Které znáš dopravní prostředky?**

Tabulka č.17

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	11
Spatná	1
Žádná	2

Správná odpověď- výčet jednotlivých dopravních prostředků.

Otázka č.15**Čím se liší starý člověk od mladého?**

Tabulka č. 18

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	1
Spatná	10
Žádná	3

Správná odpověď- šedivé nebo žádné vlasy, vrásky, nemůže už tak pracovat, špatně vidí, špatně slyší, je častěji nemocný, dříve umře než mladý.

Úkol č.16

Proč lidé pěstují sporty?

Tabulka č. 19

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	10
Spatná	2
Žádná	2

Správná odpověď- aby byli zdraví, otužili, silní, aby byli pohyblivější, aby nebyli tlustí, dělají to pro zábavu, chtějí zvítězit.

Otázka č.17

Proč je špatné, když se někdo vyhýbá práci?

Tabulka č. 20

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	6
Spatná	4
Žádná	4

Správná odpověď- ostatní na něj musí pracovat, je líný, málo vydělá, nemůže si nic koupit.

Otázka č.18

Proč se musí na dopis lepit známka?

Tabulka č.21

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	1
Špatná	8
Žádná	5

Správná odpověď- platí se tím za doručení dopisu, aby druhý nemusel platit pokutu.

11.4.2 Výzkumné sledování u žáků 1. třídy

Otázky mého zkoumání byly záměrně totožné s otázkami pro předškoláky. Předpokládala jsem u školáků značnou vyzrállost, ale jak jsem se přesvědčila, u některých otázek odpověď také neznali. Také jsem chtěla zjistit a porovnat výsledky dětí s ročním věkovým rozdílem. Zpracováno bylo 21 testů.

Jednotlivé otázky jsem zadávala pouze já, každé dítě mělo možnost se na cokoliv zeptat, ale tuto možnost využil jen málokdo. U jednotlivých částí výzkumného sledování jsem dětem sdělila zadání daného testu, případně dovysvětlila jeho znění pro lepší pochopení a následně čekala na odpověď.

Při vyhodnocení testů byly odpovědi rozděleny do skupin správných a nesprávných odpovědí. Následně byly vyhodnoceny četnosti odpovědí a zaznamenány do tabulek.

11.4.2.1 Zrakové vnímání

Úkol č.1

Obkreslení jednoduché věty napsané psacím písmem

Všechny děti měly správně na začátku věty velké písmeno a správnou velikost písma. Dvě děti zapoměly na tečku nad "j" a na konci věty. Tři děti zapoměly tečku nad "j" nebo na konci věty. Patnáct dětí napsalo větu krasopisně, čitelně a bez chyb. Pouze u jedné dívky jsem zaznamenala problémy. Neuměla napsat počáteční velké písmeno, nezvládla napsat hlásku "v", tečku doplnila jen nad "j". Kromě počátečního písmena měla všechna písmena stejnou velikost.

Úkol č.2

Obkreslení skupiny bodů

Dvě děti zakreslily desátý bod do dolní části, tedy ne podle předlohy. Dvě děti se lehce vychýlily o půl šířky mezery mezi řádky nebo sloupci. Dívka s individuálním vzdělávacím programem zakreslila jedenáct bodů do neuspořádaného tvaru. Jeden chlapec zakreslil body pouze do dvou sloupců ve správném počtu. Jedna dívka zakreslila body do tvaru kruhu v počtu osmi bodů. Poslední dívka body zakreslila do podobné skupiny bodů, ale vychylovala se dalšími body navíc.

11.4.2.2 Sluchové vnímání

Úkol č. 1

Rozeznat první hlásku ve slově pes, podle této hlásky vymyslet další tři slova.

Tabulka č.22

Odpověď	Počet odpovědí
Správné rozeznání hlásky	21
1 slovo	2
2 slova	2
3 slova	13
4 slova	2

Nejčastější slova byla pták, papoušek pes, Pepa.

Dívka s individuálním vzdělávacím plánem vymyslela slova pták, kočička, zajíc.

Úkol č.2

Rozpoznat předem domluvenou slabiku „tří“ ve slovech tříkolka, třípatrový,

holoběžka, natřít, křesadlo, tříkrálový, kluzišť, setřít, ujistit, klepadlo.

Odpověď	Počet odpovědí
Správné označení slabiky u slova tříkolka	21
Správné označení slabiky u slova třípatrový	21
Správné označení slabiky u slova tříkrálový	21

Jako další slova byla označena "natřít, křesadlo a setřít".

11.4.2.3 Paměť

Úkol č.1

Zapamatovat si řadu slov police, hůl, stůl, lampa.

Tabulka č.24

Odpověď	Počet odpovědí
Správné zapamatování celé řady	5
Zapamatování 1 slova	3
Zapamatování 2 slov	6
Zapamatování 3 slov	5
Zapamatování 4 slov	3

11.4.2.4 Verbální myšlení

Otázka č.1

Ráno snídáme, v poledne...?

Tabulka č.25

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	7
Spatná	5
Žádná	2

Správná odpověď- obědváme.

Otázka č.2**Ve dne je světlo, v noci je...?**

Tabulka č.26

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	21
Spatná	0
Žádná	0

Správná odpověď- tma.

Otázka č.3**Obloha je modrá, tráva je**

Tabulka č.27

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	20
Spatná	1
Žádná	0

Správná odpověď- zelená.

Dívka s individuálním vzdělávacím plánem označila barvu trávy červenou.

Otázka č. 4**Proč před příjezdem vlaku zavírají podle trati závory?**

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	11
Spatná	6
Žádná	4

Správná odpověď- aby se vlak nesrazil s autem, aby pod něj někdo nevběhl.

Otázka č.5

Třešně, hrušky, švestky, to je ....?

Tabulka č.29

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	13
Spatná	6
Žádná	2

Správná odpověď- ovoce.

Otázka č.6

Co je to Praha, Brno, Plzeň?

Tabulka č.30

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	18
Spatná	1
Žádná	2

Správná odpověď- města.

Otázka č.7

Malá kráva je telátko, malý pes je....., malá ovce je.....?

Tabulka č.31

Odpověď	Počet odpovědí
Správné obě odpovědi	6
Správně štěně	20
Správně jehně	6

Správná odpověď- štěně, jehně.

Otázka č.8

Podobá se pes více kočce nebo slepici? Čím, co mají společného?

Tabulka č.32

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	20
Spatná	1
Žádná	0

Správná odpověď- kočky, mají čtyři nohy, ocas, chlupy, drápy.

Otázka č.9

Proč má každé vozidlo brzdu?

Tabulka č.33

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	21
Spatná	0
Žádná	0

Správná odpověď- aby mohlo brzdit z kopce, aby zpomalilo v zatáčce, aby zastavilo v případě nebezpečí, aby zastavilo při ukončení jízdy.

Otázka č.10

Čím se sobě podobají kladivo a sekera?

Tabulka č. 34

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	6
Spatná	10
Žádná	5

Správná odpověď- jsou ze dřeva a ze železa, mají topírko, dají se jimi zatloukat hřebíky, je to nářadí, na zadní straně jsou placaté.

Otázka č. 11

Čím se sobě podobají kočka a veverka?

Tabulka č. 35

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	7
Spatná	9
Žádná	5

Správná odpověď- jsou to savci, mají čtyři nohy, ocas, srst - chlupy, jsou to zvířata, dovedou lézt po stromech.

Otázka č.12

Čím se liší hřebík a šroub? Podle čeho bys je rozeznal, kdyby tu ležely vedle sebe na stole?

Tabulka č.36

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	7
Špatná	10
Žádná	4

Správná odpověď- šroub má závit (vroubky, kroucenou čáru), šroub se šroubuje, hřebík se zatluče, šroub má matku.

Otázka č.13**Kopaná, skok vysoký, tenis, plavání, to je**

Tabulka č.37

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	15
Spatná	2
Žádná	4

Správná odpověď- sport, hry, cvičení, cviky, tělocvik, závody.

Otázka č.14**Které znáš dopravní prostředky?**

Tabulka 5.3 8

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	16
Spatná	3
Žádná	2

Správná odpověď- výčet jednotlivých dopravních prostředků.

Tři děti uvedly jako dopravní prostředek semafor a značku zákaz vjezdu.

Otázka č.15**Čím se liší starý člověk od mladého?**

Tabulka č.39

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	4
Spatná	13
Žádná	4

Správná odpověď- šedivé nebo žádné vlasy, vrásky, nemůže už tak pracovat, špatně vidí, špatně slyší, je častěji nemocný, dříve umře než mladý.

Úkol č.16

Proč lidé pěstují sporty?

Tabulka č.40

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	15
Spatná	2
Žádná	4

Správná odpověď- aby byli zdraví, otužilí, silní, aby byli pohyblivější, aby nebyli tlustí, dělají to pro zábavu, chtějí zvítězit.

Otázka č.17

Proč je špatné, když se někdo vyhýbá práci?

Tabulka č. 41

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	13
Spatná	6
Žádná	2

Správná odpověď- ostatní na něj musí pracovat, je líný, málo vydělá, nemůže si nic koupit.

Otázka č.18

Proč se musí na dopis lepit známka?

Tabulka č.42

Odpověď	Počet odpovědí
Správná	1
Spatná	11
Žádná	9

Správná odpověď- platí se tím za doručení dopisu, aby druhý nemusel platit pokutu.

11.5 Zápis dětí do 1. třídy

Zápisu do 1. třídy se zúčastnilo 21 dětí, z toho dvě děti přišly již s navrženým odkladem školní docházky. U prvního dítěte byla hlavním důvodem jeho nemluvnost, neznalost geometrických tvarů, nevládnutí číselné řady a špatná výslovnost.

U druhého dítěte byl odklad školní docházky navržen vzhledem k povolání otce. Ačkoliv dívka dovrší před zahájením nového školního roku šesti let, rodina si přeje zůstat s otcem ještě rok v zahraničí.

U dalších dvou dětí byl odklad školní docházky navržen přímo u zápisu. První chlapec s učitelkou vůbec nekomunikoval a celý zápis proplakal. Druhý chlapec také vůbec nekomunikoval, jeho vývoj je značně zaostalý. Díky rodičům a jejich nedostatečné péči je chlapec téměř nevzdělatelný, ale rodiče vyžadují školní docházku chlapce v klasické základní škole.

U dvou dětí učitelka zjistila, že jejich výkon je velmi slabý. Děti se stydí, moc nemluví a pokud ano, tak až po přemlouvání. Zbývající děti byly ohodnoceny jako školsky zralé a připravené na vstup do školy.

U samotného zápisu byly zjišťovány následující informace:

- Znalost svého jména, příjmení a bydliště
- Zapamatování básničky nebo písničky
- Výslovnost hlásek l, ž, c, č, r, ř, s
- Rytmus (ozvěna, slabikování)
- Orientace v prostoru (nahore, dole, vpravo, vlevo)
- Vázání tkaničky
- Znalost barev
- Znalost geometrických tvarů
- Znalost číselné řady (do 10, nad 10, počet, více, méně, stejně)
- Kreslení postavy
- Správné držení tužky
- Lateralita
- Komunikace

Všechny děti zvládly říct své jméno, příjmení i adresu. Při přeřikávání básničky se ukázalo, že několik dětí má problémy s výslovností r, ř. U jednoho žáka se objevil problém se sykavkami. Opakování rytmu a slabikování bylo pro většinu dětí snadné. Při orientaci v prostoru se jednomu dítěti pletla pravá a levá strana, ostatní děti tento úkol zvládly. Znalost barev byla pro děti nejsnazší část zápisu.

U geometrických tvarů všechny děti označily kruh jako kolečko nebo kroužek, některým se pletl čtverec s obdélníkem. Jiní si nedokázaly vybavit přesný název tvaru bez nápovědy.

Při zjišťování znalostí u číselné řady se ukázalo, že každé dítě umí čísla vyjmenovat alespoň do dvaceti s výjimkou chlapce, který počítal pouze do dvou. Kreslení postavy se stalo problémovou záležitostí u 2 dětí, které nebyly schopny pořádně nakreslit postavu. Ukázalo se, že z celkového počtu dětí byly pouze dva leváci. Špatně držely tužku tři děti. Děti byly komunikativní.

11.6 Závěry výzkumného šetření

Po zpracování výzkumných sond u jednotlivých věkových kategorií jsem dospěla k závěru, že nejlepší úroveň školní zralosti je u dětí na konci 1. třídy. Jejich zrakové vnímání bylo na velmi dobré úrovni, prokázala to i jejich zraková paměť. V rámci sluchového vnímání se ukázala velmi dobrá schopnost analýzy slova. U verbálního myšlení se ukázala schopnost dítěte reagovat na dotazy, plnit jednotlivé příkazy, schopnost samostatně odpovídat na dotazy. Paměť byla u dětí mechanická, ale byla by třeba větší názornosti, konkrétnosti a opakování pro snazší zapamatování řady slov.

U předškoláků bylo u zrakového a sluchového vnímání znát, že si všímají detailů, dokáží jemnější diferenciaci a rozlišení hlásek, ale vnímání není ještě analytické jako u žáků na konci 1. třídy. Paměť byla u dětí mimovolná. Verbální myšlení prokázalo, že děti jsou schopny se samostatně vyjadřovat a reagovat na otázky, bohužel je třeba rozšířit jejich znalosti v rámci základních vědomostí.

Děti u zápisu do 1. třídy prokázaly téměř ve všech případech připravenost a zralost na školní docházku. Zrakové vnímání prokázaly při úkolu orientace v prostoru, pojmenování barev a geometrických tvarů, sluchové vnímání prokázaly u opakování rytmů. Při recitaci ukázaly svou schopnost zapamatovat si, při rozhovoru děti samostatně komunikovaly.

Je tedy zřejmé, že školní zralosti a připravenosti lze dosáhnout až s určitým věkem, který je záměrně stanovený odborníky. Toto věkové vymezení dává možnost všem dětem dozrát na stejnou úroveň a díky tomu mají děti stejné podmínky pro start školní povinné docházky.

11.6.1 Závěry výzkumného šetření u předškoláků

Po vypracování jednotlivých testů v rámci zkoumání školní zralosti u dětí předškolního věku jsem došla k následujícímu závěru. Dětem dělalo velké problémy

obkreslit jednoduchou větu napsanou psacím písmem, některé děti vůbec nezvládly napodobit písmo a místo písmenek kreslily klíčky a obloučky. Písmena byla ve většině stejně velká. Naopak obkreslení skupiny bodů zvládly všechny děti bez větších problémů, snad proto, že tento úkol byl jednodušší a pro věk dítěte přijatelnější. Výsledky dětí zřejmě ovlivnilo to, že psací písmo nikdy nenapodobovaly a bylo to pro ně příliš náročné.

U testu sluchového vnímání se jasně prokázalo, že je s dětmi nutno procvičovat analýzu slova, hrát slovní hry a rozšiřovat slovní zásobu. Při rozpoznání předem domluvené slabiky ve slovech se ukázalo, že děti neumí slabikovat. Žádné z dětí si jednotlivé slabiky nevytleskalo. Ve slovech, kde slyšely sled hlásek "tří", avšak o slabiku "tří" nešlo, okamžitě označily jako hledané slovo. Označovaly i slova, kde slabika "tří" vůbec nebyla. U testu paměti si řadu slov zapamatovalo pouze jedno dítě, prokázalo se, že je důležité procvičovat paměť neustále a v nejrůznějších formách.

Testy verbálního myšlení zcela prokázaly, že dětem chybí základní informace a pojmenování věcí, dějů, zákonitostí všedního života. V tomto případě bych rodičům doporučila zvýšit vyprávění o běžném životě, trávit více času společně, zkoumat a přicházet na věci běžného života.

11.6.2 Závěry výzkumného šetření u žáků 1.třídy

Test zrakového vnímání jasně prokázal, že děti na konci 1. třídy bezpečně dokáží opis dané předlohy. Jednoduchá věta napsaná psacím písmem odpovídala předloze, písmo bylo čitelné, byl znatelný rozdíl mezi malým a velkým písmem. I obkreslení skupiny bodů zvládly děti bez problémů s výjimkou dvou dívek.

U testu sluchového vnímání bylo znát, že děti již umí rozeznat hlásky ve slově a bezpečně poznají jednotlivé slabiky ve slovech, ale stejně jako předškoláci označily slova, která být označena vůbec neměla a zaznamenala jsem stejné chyby. Paměťové

zkoumání prokázalo, že zapamatování řady slov není lehké ani pro školáky, ale byl zde patrný rozdíl mezi jejich výsledky a výsledky předškoláků.

I školáci u verbálního myšlení prokázali, že je potřeba s nimi diskutovat o všem, co je doprovází v běžném životě, vysvětlit jednotlivé zákonitosti. I přes tento nedostatek školáci dopadli znatelně lépe než děti předškolního věku.

1.6.3 Závěry výzkumného šetření u zápisu

Během zápisu jsem zjistila, že většina pozvaných dětí je plně připravena na školní docházku s výjimkou dvou chlapců, u nichž byl odklad školní docházky navržen již před samotným zápisem a v případě dalších dvou chlapců, u nichž byl odklad školní docházky navržen při zápise.

Jako malé problémy, které do začátku školního roku děti jistě dopilují, jsem postřehla špatné držení tužky a výslovnost hlásek "r, ř". U několika dětí se z důvodu nervozity objevily nesrovnalosti s pravolevou orientací a s přesným pojmenováním geometrických tvarů. Ve všech ostatních oblastech prokázaly děti svou vyspělost a připravenost na vstup do školy.

12 ZÁVĚR

Má Diplomová práce je zaměřená na přechod dítěte z mateřské do základní školy. V teoretické části jsem se nejprve zabývala předškolním vzděláváním, které zahrnuje vývoj dítěte před vstupem do školy (vývoj tělesný, kognitivní, emocionální a sociální), vliv dětských her a dětského kolektivu na dítě, vývoj kresby v průběhu zrání a také možnosti výběru mateřské školy. Před samotným vstupem do školy musí dítě splňovat tělesné, intelektuální, emocionální a sociální předpoklady, které prokáží školní zralost v oblasti rozumového, sociálního, emocionálního, pracovního a fyzického vývoje.

Školní zralost je vyšetřována a diagnostikována v pedagogicko-psychologické poradně a prokáže, zda je dítě připraveno na školní docházku nebo jestli je třeba uvažovat o odkladu školní docházky. Pokud je prokázáno, že je dítě dostatečně školsky zralé, mají rodiče možnost výběru školy v kategorii běžných (podle různých vzdělávacích programů) nebo alternativních škol. Další možností je také domácí vzdělávání.

Před samotným vstupem do školy čeká dítě zápis, který prokáže nebo vyvrátí jeho školní zralost. Pak už následuje vstup do školy a s tím i školní režim, adaptace ve třídě, domácí příprava do školy a mimoškolní činnost. Velmi důležitou roli sehrává učitel, postoj rodiny a spolupráce učitele a rodičů. U některých dětí se na počátku školní docházky mohou objevit adaptační potíže související se čtením, psaním, hyperaktivitou či nesoustředěností.

Další zvláštní oblast tvoří děti ve škole neúspěšné díky vrozeným specifickým poruchám učení, děti méně nadané a naopak děti velmi nadané. Je třeba se také zmínit o integraci dětí s tělesným a mentálním postižením do běžných základních škol.

Ve výzkumné části jsem se snažila zjistit, jaký je rozdíl mezi školní zralostí a připraveností dětí na školní docházku. Výzkumnou práci jsem prováděla s dětmi na konci 1. třídy a s dětmi předškolního věku, které začátek školní docházky teprve čekal.

Prokázalo se, že ve zrakovém a sluchovém vnímání jsou na tom lépe děti starší než předškoláci. Znatelně lepší paměť byla také u dětí na konci 1. třídy. Srovnatelné znalosti byly v oblasti verbálního myšlení, přičemž se ukázalo, že s oběma zkoumanými vzorky dětí je třeba mnohem více komunikovat o věcech běžného života.

Má Diplomová práce ukázala, že období přechodu z mateřské školy (z místa her a radovánek v době bezstarostného dětství) do základní školy (místa učení a vzdělávání) je pro dítě zásadním mezníkem v jeho životě. Dítě se musí osamostatnit, přivyknout si na nový režim, naučit se spoustu nových věcí a rozvíjet komunikaci.

Škola dítě vzdělává nejen v rámci získávání nových informací, dovedností, znalostí a vědomostí. Škola pomáhá utvářet osobnost dítěte, vztah dítěte k sobě samému, k druhým lidem a ke světu. Pomáhá dítěti formovat jeho hodnoty, názory a postoje. Je nutné také zmínit, že pro to, aby bylo dítě schopné školu přijmout a vzdělávat se, je důležitá jeho rodina, která se dítěti dostatečně věnuje a která mu vytváří podnětné prostředí pro jeho rozvoj.

Bylo by jistě zajímavé dále sledovat předškoláky a zmíněné testy s nimi provádět s určitou časovou pravidelností. Tím by bylo zjištěno, jaký vývoj udělají během přesně vymezeného období, případně i to, co jim stále dělá problémy a na čem je třeba ještě pracovat. Další možností pokračování této práce by byla varianta spolupráce s budoucími prvňáčky a sledovat jejich pokrok v adaptaci na školní prostředí, ve zvládnutí školních povinností a zejména zvládnutí počátku psaní a čtení.

Seznam použité literatury

1. BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. *Diagnostika dítěte předškolního věku*. Brno, Computer Press, 2007, ISBN 978-80-251-1829-0
2. BENÍŠKOVÁ, T. *První třídou bez pláče*. Praha, Grada Publishing, 2007, ISBN 978-80-247-1568-1
3. BUDÍKOVÁ, J., KRUŠINOVÁ, P., KUNCOVÁ, P. *Je vaše dítě připraveno do první třídy?* Brno, Computer Press, 2004, ISBN 80-7226-637-3
4. ČÁP, J., ČECHOVÁ, V., ROZSYPALOVÁ, M. *Psychologie - obecná psychologie pro střední pedagogické školy*. H&H, Praha, 1998, ISBN 80-86022-36-6
5. JŮVA, V. sen. & jun. *Stručné dějiny pedagogiky*. Brno, Paido, 2007, ISBN 978-80-7315-1
6. JŮVA, V. sen. & jun. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno, Paido, 2001, ISBN 80-85931-95-8
7. KLÉGROVÁ, J. *Máme doma prvňáčka*. Praha, Mladá fronta, 2003, ISBN 80-204-1020-1
8. KOŤÁŤKOVÁ, S. *Dítě a mateřská škola*. Praha, Grada Publishing, 2008, ISBN 978-80247-1568-1
9. KREISLOVÁ, Z. *Krok za krokem 1. třídou*. Praha, Grada Publishing, 2008, ISBN 978-80-247-2038-8
10. KREMLIČKOVÁ, M., NOVOTNÁ, M. *Kapitoly ze speciální pedagogiky pro učitele*. Praha, SPN, 1997, ISBN 80-95937-60-3
11. KROPÁČKOVÁ, J. *Budeme mít prvňáčka*. Praha, Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-359-8
12. KUTÁLKOVÁ, D. *Jak připravit dítě do 1. třídy*. Praha, Grada Publishing, 2005, ISBN 80-247-1040-4
13. MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha, Portál, 2007, ISBN 978-807367-325-3
14. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dětí*. Praha, Grada Publishing, 2002, ISBN 80-247-0332-7
15. MATĚJČEK, Z. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha, Grada Publishing, 2007, ISBN 80-247-0870-1

16. NELEŠOVSKÁ, A., SPÁČILOVÁ, H. *Didaktika primární školy*. Olomouc, Univerzita Palackého, Pedagogická fakulta, 2005, ISBN, 80-244-1236-5
17. SPILKOVÁ, V. *Proměny primárního vzdělávání v ČR*. Praha, Portál, 2005, ISBN 80-7178-942-9
18. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě v předškolním období*. Praha, Mladá fronta, 2004, ISBN 80-204-1187-9
19. TRPIŠOVSKÁ, D. *Vývojová psychologie*. Ústí nad Labem, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pedagogická fakulta, 2004, ISBN 80-7044-207-7
20. ŽÁČKOVÁ, H., JUCOVIČOVÁ, D. *Děti s odkladem školní docházky a jejich úspěšný start ve škole*. Praha, Nakladatelství D&H, 2007, ISBN 978-80-903869-3-8
21. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením*. Praha, Výzkumný ústav pedagogický, 2005, ISBN 80-87000-02-1